STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04592

MADAM ADLER

Leyb Freedman

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ל. פרידמאַן

מאַדאַם אַדלער

דראַמע אין דריי אַקטן

פון יידישן לעבן אין פוילן
ערב און בעת דער דייטשער אָקופּאַציע

מעלבורן 1966

צילע'ן —
מיין געטרייען לעבנס־חבר —
אַ מתנה.

כדי אויפצופירן די דראַמע
איז נויטיק די הסכמה פון מחבר.

אַדרעס פון מחבר :
L. FREEDMAN,
350 Malvern Road, Prahran,
Melbourne — Australia.

די אַקציע קומט פאָר אין אַ יידיש שטעטל אין פוילן
ערב און בעת דער דייטשער אָקופּאַציע

פּערזאָנען לויט דער ריי פון זייער דערשיינען:

ד"ר אַלעקסאַנדער אַדלער — אָנגעזעענער דאָקטאָר מעדיצין
אין שטעטל.

אננאַ אַדלער — אָנגעזעענע געזעלשאַפטלעכע טוערין, פרוי
פון אַלעקסאַנדער אַדלער. אפּוטרופּוס איבער אַן אינטער-
נאַט פאַר היימלאָזע מיידלעך און בחורים, מערסטנטייל
יתומים.

אסתר לעוו — אַ לערערין אין אינטערנאַט.

משה פאַנאַבעריע — אַ לערער אין אינטערנאַט.

ד"ר זאַוואַדזקי — פּוילישער דאָקטאָר מעדיצין.

אַ צעשלאָגענער ייד

יאַן — אַ פּוילישער וועכטער פון הויז.

חנה'לע און רבקה'לע — מיידלעך פון אינטערנאַט, 15-16
יאָר אַלט.

אברהמ'ל — דער פּאַרטיזאַן.

קלאַרבערג — דער פּאָרזיצער פון יודן-ראַט.

ל. פרידמאַן

ערשטער אַקט

וואַרט־צימער פון ד״ר אַלעקסאַנדער אַדלער. איייניקע סאָפעס, שטולן, אַ שאַנק מיט מעדיקאַמענטן, אַ טישל מיט אַ טעלעפאָן און אַ ראַדיאָ.

אננאַ אַדלער גייט אַרום נערוועז איבערן צימער. פלוצלונג הויבט אָן דער ראַדיאָ צו רעדן — „אַכטונג, אַכטונג, אַן עסקאַדרע פון פיר און צוואַנציק דייטשע באָמבאַרדיר־עראָפּלאַנען פליט פון דרום־מערב צו צפון־מזרח. די עראָפּלאַנען האָבן אויסגעמיטן וואַרשע און פליען אין דער ריכטונג פון בוג. די איינוווינער פון די שטעט און דערפער אויפן וועג דאַרפן זיין גרייט אויף באָמבאַרדירונגען. די ציווילע באַפעלקערונג דאַרף אַריינגיין אין די אונטערערדישע באַהעלטענישן. די סאַניטאַרע דינסט דאַרף זיך זאַמלען אין די באַשטימטע פונקטן. די פייערלעשער־מכשירים דאַרפן געשטעלט ווערן אין פולער גרייטקייט.

„אַכטונג, אַכטונג, אַן עסקאַדרע פון פיר און צוואַנציק דייטשע באָמבאַרדיר־עראָפּלאַנען פליט פון דרום־מערב צו צפון־מזרח. די עראָ־פּלאַנען...״

(אַננאַ גייט צו צום ראַדיאָ און שליסט אים אויס. אין דעם מאָמענט הויבן אָן צו וואָיען די סירענעס).

(עס קומט אַריין אַלעקסאַנדער אַדלער).

אַלעקסאַנדער: אננאַ, וואָס טוסטו דאָ? דייטשע עראָפּלאַנען קענען באַלד וואַרפן באָמבעס און דו דרייסט זיך דאָ אַרום. פאַרוואָס גייסטו נישט אַראָפּ אין קעלער?

אננאַ: קעלער, קעלער, — וואָס וועט דער קעלער העלפן? אויב די באָמבעס וועלן פאַלן, וועט דער קעלער אויך נישט העלפן. צו וואָס זיך אַליין נאַרן?

אַלעקסאַנדער: מעגלעך אַז דו ביסט גערעכט. דער קעלער איז אויך נישט זיכער, אָבער דאָך פילט מען זיך מער זיכער בעת מ׳איז מיט אַלעמען צוזאַמען.

אננאַ: דאָס גיט מיר נישט קיין געפיל פון זיכערקייט. פאַרקערט, עס שווידערט מיך אויף ווען איך טראַכט, אַז אַלע קענען דאָרט פאַר־שאָטן ווערן לעבעדיקערהייט. אָבער ווי קומסטו איצט אַהער, אַלעק־סאַנדער? דאַרפסט דאָך זיין אויף דעם סאַניטאַרן פונקט?

אַלעקסאַנדער: איך גיי באַלד אַהין. איך האָב געוואָלט פריער אַריינ־לויפן אַהער און זען וואָס דו מאַכסט. יאָ, אננאַ, אַ שווערע צייט שטייט פאַר אונדז. עס ווערט נאָך שווערער ווען איך טראַכט, אַז מיר האָבן געקאָנט דאָס אַלץ אויסמיידן.

אַננאַ: דו מיינסט אונדזער געפּלאַנטע רייזע קיין שווייץ. ניין, איך באַדויער עס נישט. איך וואָלט נישט געקאָנט דאָרט רואיק זיצן.

אַלעקסאַנדער: איך האָב זיך געבעטן ביי דיר — לאָמיר פאָרן אויף אַפּרו קיין שווייץ. שוין געהאַט כמעט אַלץ פאַרטיק. מיר וואָלטן גערוט צווישן די בערג, שניי אויבן, גרינע פעלדער אונטן — שטיל, רואיק, ווייט אַוועק פון דער מלחמה. איך קען זיך נישט שענקען וואָס איך האָב דיך געפאָלגט און אָפּגעלייגט די רייזע. איצט איז שוין אַלץ פאַרפאַלן. מ'קען זיך נישט רירן פון אָרט.

אַננאַ: איך באַדויער עס נישט. איך וואָלט נישט געהאַט דאָרט קיין רו, וויסנדיק, אַז די קינדער זענען דאָ באַדראָט. עס איז שוין בעסער וואָס איך בין מיט זיי צוזאַמען.

אַלעקסאַנדער: קינדער, קינדער — מ'וואָלט געקענט מיינען, אַז דאָס זענען אונדזערע קינדער. פאַרוואָס דאַרפסטו זיין מער באַזאָרגט וועגן די קינדער ווי די לערער, די שטאָט־פאַרוואַלטונג אָדער די קאָמי־טעט־מיטגלידער?

אַננאַ: דאָס זענען מיינע קינדער. זיי האָבן נישט קיין עלטערן. איך פאַרטרעט זיי זייערע מאַמעס, אפילו זייערע טאַטעס. איך לעב מיט זייער לעבן און זיי זענען געוווינט צו מיר. יעדער פון זיי איז אַ וועלט פאַר זיך. נעם יאַנעקן. אויב אַלץ וועט גיין כשורה, וועט ער זיין אַ מאָלער. ער מאָלט שוין איצט אַזוי פּרעכטיק, אָן קיין שום אָנווייזונגען. אָדער רבקה'לע, זי וועט זיכער זיין אַ קראַנקן־שוועס־טער. זי איז אַזוי פּילבאַר אויף יענעמס ווייטאָק און איז גרייט יעדן איינעם צו העלפן. און חנה'לע, — זי איז אַזוי פּעאיק און האָט ליב קינדער. זי וועט זיין אַ לערערין. אָדער נעם סרולעק'ן — ער וועט זיין אַ פּאָעט — ער שרייבט אַזעלכע רייפע לידער, גאָר־נישט ווי פאַר זיין עלטער. ווייסט וואָס איך האָב נעכטן איבער־געלעבט? איך בין אַריין אין קלאַס. די קליינע רחל'ע איז גע־שטאַנען אין מיטן צימער אַ פאַרוויינטע. די קינדער אַרום איר זענען געשפּרונגען אין אַ קאַראַהאָד און געשריגן „פאַרך, פאַרך!". רחל'ע האָט געהאַט אַ קליין קרעצעלע אויפן קאָפּ. איך בין אינס־טינקטיוו צוגעגאַנגען צו איר און אַ קוש געטאָן איר אין קעפּל. זי האָט אויפגעהויבן אויף מיר אירע שיינע, פאַרוויינטע אויגן און געשמייכלט צו מיר מיט אויסערגעוויינטלעכער דאַנקבאַרקייט. די מיידלעך אַרום איר האָבן פאַרשעמט אַראָפּגעלאָזן די קעפּ. איך בין זיכער, אַז די קינדער וועלן דאָס לאַנג געדענקען. ווער ווייסט — אפשר דאָס גאַנצע לעבן. זעסט, זיי דאַרפן מיך האָבן.

אַלעקסאַנדער: אַננאַ, טייערע, ווערסט עקזאַלטירט פון יעדער זאַך.

ווען דו האָסט זיך פאַרנומען מיט דער ביבליאָטעק, איז עס געווען פאַר דיר די וויכטיקסטע זאַך אין דער וועלט, שפּעטער די שול און איצט די קינדער פון אינטערנאַט. שטענדיק לעבסטו מיט אימיצנס לעבן. קיינמאָל האָסטו נישט קיין צייט פאַר זיך. וועגן דיין אייגענעם לעבן טראַכטסטו נישט.

אננאַ: איך בין גליקלעך ווען איך קען יענעם מאַכן גליקלעך. איך מיין, אַז דאָס איז דער זין פון לעבן, אַלנפאַלס פון מיין לעבן. איך פיל, אַז מיין גורל איז פאַרבונדן מיט אָט די קינדער, וועלכע הויבן איצט אָן זייער באַוווסטזיניק לעבן. אָפט דאַכט זיך מיר, אַז דער גורל האָט געוואָלט, אַז אין דער שווערער צייט, וואָס שטייט אונדז פאָר, זאָל איך זיין מיט די קינדער, באַשיצן זיי און געבן זיי דאָס ביסל וואַרעמקייט, וואָס עס פעלט זיי.

אלעקסאַנדער: אננאַ, ווייסט ווי איך האָב דיך ליב, אָבער אָפט קען איך דיך נישט פאַרשטיין. ביסט צו עקסצענטריש. איצט, ווען מ'דאַרף טראַכטן ווי אַליין זיך צו ראַטעווען, טראַכטסטו בלויז וועגן די קינדער.

אננאַ: איך ווייס, אַז איך בין נישט קיין גוטע פרוי. איך גיב זיך צו ווייניק אָפּ מיט דיר און מיט אונדזער שטוב, אָבער גלויב מיר, אַז איך קען נישט אַנדערש. איך פיל, אַז די קינדער דאַרפן מיך האָבן. איך פאַרגעס אָבער קיינמאָל נישט אָן דיר, מיין בעסט קינד. דו ביסט דאָך ביי מיר אויפן ערשטן אָרט. וועסט אפשר איבער־בייסן איידער דו גייסט אויפן סאַניטאַרן־פּונקט? עס קען זיך פאַרציען און וועסט זיין הונגעריק.

אלעקסאַנדער: ניין, טייערע, איך בין נישט הונגעריק. איך האָב אַ פאָרגעפיל, אַז די מלחמה וועט לאַנג נישט אָנהאַלטן. מיר וועלן האָבן גאָר אין גיכן די דייטשן ביי אונדז. ווען זיי וואָלטן נישט געווען ערגער פון די דייטשן בעת דער אָקופּאַציע אין דער ערשטער וועלט־מלחמה, וואָלט נאָך נישט געווען אַזוי שלעכט. געדענקסט ווי די דייטשן האָבן דאַן געוואָלט פאַרברענען אונדזער מעבל און דו האָסט זיי נישט געלאָזן, האָבן זיי געזאָגט: „מיר וועלן די דאַמע דורך דאָס פענסטער הערונטערשמייסן". און דער מאַיאָר פאָן מאָלטקע האָט זיי באַרואיקט און געזאָגט: „דאָס זאָל ניכט געשעהן". וואָס פאַרא פריינד זענען מיר געוואָרן מיט דעם מאַיאָר!

אננאַ: דער מאַיאָר האָט מיך געמאַכט פאַר דעם פאָרזיצער פון דער סאַניטאַרער קאָמיסיע. די יידן אין שטאָט האָבן געהאַלטן, אַז איך מאַך זיי אָן צרות פאָדערנדיק פון זיי ריינקייט, אָבער דערפאַר האָבן

מיר אויסגעמיטן די אַנטלויזונגס־אַקציעס, וועלכע די אַנדערע שטעט האָבן געהאַט.

אַלעקסאַנדער: דערנאָך האָט ער דיר דערלויבט צו עפענען די יידישע שול. וואָס פאַרא יום־טוב עס איז געווען!

אַננאַ: דערמאָנסט זיך די פּרעכטיקע קינדער־קאָנצערטן און דאָס גליטשען זיך מיט די קינדער אויפן אייז ווינטער, ווען דער טייך איז געוואָרן פאַרפרוירן. יאָ, דאָס זענען געווען ווונדערבאַרע טעג!

אַלעקסאַנדער: יאָ, יענע דייטשן זענען גאָרנישט געווען אַזוי שלעכט. דאַן זענען אָבער נאָך נישט געווען קיין נאַציס. ווער ווייסט ווי די היינטיקע דייטשן וועלן זיין?

אַננאַ: מעגלעך, אַז אין אָקופּירטן פּוילן וועלן זיי גאָרנישט זיין אַזוי שלעכט צו די יידן ווי ביי זיך אין לאַנד. צו וואָס זאָלן מיר זאָרגן פון פאָראויס. די צייט וועט שוין ווייזן.

אַלעקסאַנדער: איך מוז גלייך גיין. שוין אַזוי אויך פאַרשפּעטיקט. מעגלעך, אַז מ'דאַרף מיך דאָרט האָבן. (עס הערט זיך אַ קלונג אין דער טיר). ווער איז עס? ווער קען עס זיין אין דער צייט? (גייט אַרויס עפענען די טיר). אָ, עס איז אסתר און פאַנאַבעריע. וואָס מאַכט איר? וואָס האָט אייך געבראַכט אַהער אין דער צייט? איר ווילט, מסתמא, זען מאַדאַם אַדלער. זי איז אין וואַרט־צימער. איך מוז לויפן צום סאַניטאַרן פּונקט. זייט געזונט, אַננאַ. איך וועל מן הסתם, באַלד זיין צוריק. אַ גוטן טאָג אייך, אסתר און פאַנאַבעריע.

(עס קומען אַריין אסתר לעוו און משה פאַנאַבעריע)

אסתר: גוט מאָרגן, מאַדאַם אַדלער. זייט מוחל וואָס מיר באַאומרואיקן אייך אין אַזאַ צייט.

אַננאַ: גוט מאָרגן אייך, אסתר און פאַנאַבעריע. עס מאַכט נישט אויס. איך בין געווען אומרואיק וועגן די קינדער. גוט וואָס איר זענט געקומען. וואָס מאַכן די קינדער? איז עפּעס געשען?

פאַנאַבעריע: גאָרנישט געשען, מאַדאַם אַדלער. מיר זענען געקומען מיט אייך זיך בעראַטן. די קינדער זענען אומרואיק, נערוועז. די ראַדיאָ־מעלדונגען און דאָס וואָיען פון די סירענעס וואַרפט אַן אַ פּחד אויף זיי. עס איז שווער צו פירן מיט זיי די לעקציעס. זיי קאָנצענטרירן זיך נישט און לייגן נישט קיין אַכט אויף דעם וואָס ס'ווערט געלערנט. מ'דאַרף זיי מיט עפּעס באַשעפטיקן, כדי אָפּצולענקען זייער אויפמערקזאַמקייט פון דעם אַרום.

אַננאַ: איך האָב געטראַכט וועגן דעם. עס וועט שווער זיין איצט צו פירן מיט זיי נאָרמאַלע לעקציעס. עס וואָלט געווען גוט צו־

גרייטן מיט זיי אַ פאָרשטעלונג. פאַרוואָס טאַקע נישט שטעלן „נס חנוכה". צו חנוכה איז שוין נישט ווייט. דאָס וועט זיי צוגעבן מוט. חנה מיט די זיבן זין, דער אויפשטאַנד פון די מכבייער, דער נס מיט דעם ברענענדיקן אייל...

אסתר: ליידער זענען די נסים געשען בלויז אין די אַמאָליקע צייטן, ווען גאָט איז געווען גוט צו די יידן. היינט געשעען נישט קיין נסים. וואָס מיר קעמפן אליין נישט אויס, האָבן מיר נישט.

אננא: די נסים זענען שטענדיק געווענדט פון די מענטשן. אַן מענטשן געשעען נישט קיין נסים. דער נס געשעט דאַן, ווען מען טוט און מ'גלויבט, אַז דער טאַט וועט שאַפן אַ גרויסע זאַך. דאַן געשעט דער ווונדער וואָס ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ נס. אַלנפאַלס דאָס וועט זיין אַ גלענצנדע געלעגנהייט צו ציען אַ פּאַראַלעל מיט אונ־דזערע צייטן.

פאנאבעריע: די פּיעסע איז דורכגעדרונגען מיט אַ רעליגיעזן און שאָ־וויניסטישן גייסט און איר ווייסט, מאַדאַם אדלער, אַז איך בין קעגן רעליגיע און קעגן שאָוויניסטישן נאַציאָנאַליזם.

אסתר: רעדסט נאַרישקייטן, פאַנאַבעריע, מ'דאַרף די קינדער געבן אַ געפיל פון שטאָלץ און דערהויבנקייט. אַך, ווען מיין פּלאַן פון ברענגען די קינדער קיין ארץ־ישראל וואָלט רעאַליזירט געוואָרן, וואָלטן די קינדער איצט געווען געראַטעוועט און מיר וואָלטן געווען מיט זיי.

פאנאבעריע: ארץ־ישראל, ארץ־ישראל — ביי דיר לייזט ארץ־ישראל אַלע פּראָבלעמען. און פון וואַנען ווייסטו, אַז אין ארץ־ישראל זענען די יידן זיכער?

אסתר: איך ווייס טאַקע נישט, אָבער איינס ווייס איך, אַז חס־וחלילה אַזאַ געפאַר וועט אַנטשטיין, וועלן די יידן דאָרט שטעלן אַ ווידער־שטאַנד. זיי וועלן קעמפן ווי פריייע מענטשן. דאָ זענען מיר מאַכטלאָז, אָן געווער, אָן פריינד...

פאנאבעריע: וואָס קען אונדז ראַטעווען, איז די רויטע ארמיי. בלויז די רויטע אַרמיי קען ראַטעווען אונדז און די גאַנצע וועלט. די פאַ־שיסטישע פּוילישע רעגירונג איז שולדיק אין דער מלחמה. ווען זי דערלויבט די רויטע אַרמיי אַריינמאַרשירן דורך פּוילן קיין טשעכאָסלאָוואַקיע, וואָלט היינט קיין מלחמה נישט געווען.

אסתר: ביסט פאַרבלענדט אין דעם כוח פון מזרח ווי אַלע דיינע חברים. ווען דיין סטאַלין וואָלט נישט געגעבן די האַנט היטלערן איבער אונדזערע קעפּ, וואָלטן מיר נאָך פריי געאָטעמט. דיין סטאַלין האָט וועגן אונדז נישט געטראַכט.

פּאַנאַבעריע: וואָס האָסטו געוואָלט, אַז סטאַלין זאָל צוליב אונדז וואַרטן ביז היטלער וועט אָנפאַלן אויפן ראַטנפאַרבאַנד. ער וויל געווינען צייט.

אַננאַ: אסתר, פּאַנאַבעריע, לאָזט אָפּ. איך קען זיך מער נישט צוהערן. דאָס אַלץ, וואָס איר זאָגט, איז אַ ברכה לבטלה. עס וועט גאָרנישט געבן און צו גאָרנישט פירן. איך האָב מיין גאַנץ לעבן זיך נישט פאַרנומען מיט פּאָליטיק און איך האָב נישט בדעה מיט דעם זיך צו פאַרנעמען. נישט די פּאָליטיק בייט דעם מענטש, נאָר ממשותדיקע אַרבעט, טאַטן, וועלכע דערציען דעם מענטש. דאָס מיינט נישט, אַז די פּאַרטייען טוען גאָרנישט פאַר די מענטשן, זיי טוען, אָבער זיי פאַרווענדן מער ענערגיע אויף צו באַקעמפן איינע די צווייטע, ווי צו שאַפן נוצלעכע זאַכן.

פּאַנאַבעריע: איר וועט מיר אַנטשולדיקן, מאַדאַם אַדלער, ווען נישט די אַרבעטער־פּאַרטיי, וואָלט דער אַרבעטער געלעגן טיף אין דער ערד. איר ווייסט דאָס זייער גוט, מאַדאַם אַדלער. ווען די אַרבעטער וועלן איבערנעמען די מאַכט, וועלן געלייזט ווערן אַלע פּראָבלעמען און די מענטשהייט וועט ווערן בעסער.

אַננאַ: איך בין נישט אַזוי זיכער, פּאַנאַבעריע. די בעסערונג פון דער מענטשהייט איז אַ לאַנגזאַמער פּראָצעס. עס איז געווענדט פון פיל פאַקטאָרן און קודם־כל פון דעם חלק, וואָס יעדער פון אונדז לייגט אַריין אין דעם. אַזוי האָב איך עס פאַרשטאַנען און דערפאַר גע־גרינדעט די ערשטע ביבליאָטעק און לייען־זאַל אין שטאָט, היינט זענען שוין פאַראַן עטלעכע. איך האָב געשאַפן די ערשטע שול, היינט זענען שוין דאָ פיל שולן. עס איז דאָך בעסער געוואָרן אין די לעצטע 10 — 20 יאָר. אָבער צו וואָס זיך פאַרנעמען מיט טעאָרעטישע פראַגן. אונדזער הויפּט־אויפגאַבע איצט איז צו ראַ־טעווען די קינדער; זאָל זיי זאָלן איבערלעבן די מלחמה און פּאָרזעצן דאָס לערנען, כדי נישט צו פאַרלירן קיין צייט.

(מיהערט אימיצן אַריינגיין. עס קומען אַריין אַלעקסאַנדער און ד״ר זאַוואַדזקי).

ד״ר זאַוואַדזקי: גוט מאָרגן אייך, מיינע הערשאַפטן.

אַננאַ: גוט מאָרגן אייך, ד״ר זאַוואַדזקי.

אַלעקסאַנדער (שטעלט פאָר): פריילין לעוו און הער פּאַנאַבעריע — לערער פון אינטערנאַט.

ד״ר זאַוואַדזקי: גוט מאָרגן אייך, מיינע הערשאַפטן.

אַלעקסאַנדער: מיר זענען געקומען דורכצורעדן אַ וויכטיקן ענין. עס זעט אויס, אַז די דייטשן זענען שוין נאָענט. די שטאָט בלייבט אָן

אַ מאַכט. די פּאָליציי און די באַאַמטע פון שטאָט־ראַט פּאַקן זיך. זיי וועלן שוין לאַנג נישט פאַרבלייבן. עס קען קומען צו אומרוען. מען דאַרף פאַרמיידן מעגלעכע אויסברוכן פון געוואַלד־טאַטן פון אומפאַראַנטוואָרטלעכע עלעמענטן.

ד"ר זאַוואַדזקי: אין אַזאַ צייט, מיינע הערשאַפטן, הויבט אָן די כוליגאַנעריע צו בושעווען. ווי איר ווייסט, בין איך נישט קיין באַזונדערער פריינד פון די יידן. איך האַלט, מיינע הערשאַפטן, אַז די פּאָליאַקן פאַלן אָפט אַ קרבן פון יידישע סוחרים. דערפאַר האָב איך געשאַפן די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג ביי אונדז צו באַפרייען דעם פּוילישן פויער און אַרבעטער פון יידישן מסחר, אָבער איך וועל קיינמאָל נישט מסכים זיין, מיינע הערשאַפטן, עס זאָל הערשן אַ ברוטאַלער פיזישער טעראָר, אָדער די כוליגאַנעריע זאָל פּראָוון אירע שטיק. די יידן זענען בירגער פון פּוילן און האָבן די זעלבע רעכט צו לעבן דאָ ווי די פּאָליאַקן.

אסתר: מ'קען נישט פּרעדיקן שנאה צו יידן און דערנאָך וועלן שאַפן אַ צוזאַמענאַרבעט. דאָס גייט נישט צוזאַמען.

ד"ר זאַוואַדזקי: אַנטשולדיקט, מיינע הערשאַפטן, איך האָב נישט געפּרעדיקט קיין שנאה צו יידן. וואָס איך האָב געטאָן איז געווען אין די ראַמען פון פרייער קאָנקורענץ. איך האַלט נישט, מיינע הערשאַפטן, אַז יידן האָבן געטאָן גוטס פּוילן אויפן עקאָנאָמישן באָדן.

אסתר: און ווער האָט אַנטוויקלט דאָס ווירטשאַפטלעכע לעבן פון פּוילן, געבויט פאַבריקן, געשאַפן נייע האַנדלס־צווייגן?

ד"ר זאַוואַדזקי: אין דעם ליגט דער גאַנצער אומגליק, מיינע הער־שאַפטן, די יידן האָבן זיך געווידמעט בלויז דעם האַנדל און גע־פירט האָבן זיי אים נישט שטענדיק מיט ערלעכע מיטלען.

פאַנאַבעריע: ווער איז שולדיק אין דעם? עס איז די שולד פון דער רעגירונג און פון דער פּוילישער בורזשואַזיע, וועלכע האָט נישט צוגעלאָזט די יידן צו אַנדערע צווייגן פון דער ווירטשאַפט. ווען מ'לאָזט צו, וואָלטן געווען יידישע באַאַמטע, יידישע פּויערים און פיל מער יידישע אַרבעטער, אַפילו אין דער שווערער אינדוסטריע.

ד"ר זאַוואַדזקי: מעגלעך, אַז אונדזער רעגירונג איז געווען טיילווייז שולדיק, מיינע הערשאַפטן, אָבער די יידן האָבן ליב אַ גרינג גע־שעפטל, מיידן אויס שווערע אַרבעטן. דאָס זענען באַקאַנטע זאַכן.

פאַנאַבעריע: דאָס איז גילטיק נאָר פאַר אַ טייל יידן און מעגלעך פאַר אַ קליינעם טייל. דער גרעסטער טייל אַרבעט שווער אויפן ביסן ברויט.

ד"ר זאַוואַדזקי: איך בין מיטן גאַנצן האַרצן מיט די אָרעמע יידן, מיינע ערשאַפטן, מיט די, וועלכע אַרבעטן שווער. איך האָב פיל יידישע פּאַציענטן און ביי די אָרעמע נעם איך נישט קיין געלט. ביי מיר, מיינע הערשאַפטן, איז יעדער מענטש גלייך.

אַננאַ: נישט אַלע פּאָליאַקן טראַכטן לײדער אַזוי ווי איר, ד"ר זאַוואַדזקי.

ד"ר זאַוואַדזקי: דערפאַר, מיינע הערשאַפטן, האָב איך געוואָלט זיך פאַרשטענדיקן מיטן קאָלעגע אַדלער וועגן שאַפן אַ ספּעציעלע מיליץ פון פּאָליאַקן און יידן, וועלכע זאָל האַלטן אָרדענונג אין פאַל די מאַכט וועט פאַרלאָזן די שטאָט.

אַלעקסאַנדער: עס וועט נישט זיין לייכט צו שאַפן, קאָלעגע זאַוואַדזקי. דער באָדן איז נישט געוואָרן צוגעגרייט דערצו. דאָך רעדט איבער אין די קרייזן פון דער פּוילישער אינטעליגענץ און אַרבעטערשאַפט, איך וועל איבעררעדן אין מיינע קרייזן.

פּאַנאַבעריע: אין פּרינציפּ איז דער געדאַנק פון ד"ר זאַוואַדזקי זייער אַ ריכטיקער. עס דאַרף געשאַפן ווערן אַ פאָלקס־מיליץ פון אַלע פּראָגרעסיווע כוחות, וואָס זאָל שטיין אויף דער וואַך...

(עס הערט זיך אַ האַסטיקער קלונג אין דער טיר, אַלעקסאַנדער גייט עפענען. עס קומט אַריין אַ פאַרבלוטיקטער ייד).

ייד: ד"ר אַדלער, ד"ר אַדלער, ראַטעוועט! זיי האָבן פאַרכאַפּט מיין טאָכטער, מיין לאה'ן, מיין איין־און־איינציק קינד...

אַלעקסאַנדער: ר' ייד, באַרואיקט זיך. ווער האָט פאַרכאַפּט אייער טאָכטער?

ייד: די כוליגאַנעס! זיי האָבן זיך צו אונדז אַריינגעריסן, געשלאָגן און געממיתט, צעבראָכן די מעבל, צעריסן די קישנס. מיין קינד, מיין איינציק קינד פאַרכאַפּט און אַוועקגעפירט. זי האָט געשריגן: „טאַטע, טאַטע, ראַטעווע, זיי ווילן מיך דערהרגענען!". איך האָב אָבער גאָרנישט געקאָנט העלפן. זיי האָבן מיר געבונדן די הענט מיט די פיס. איך האָב געשריגן: „רוצחים, באַנדיטן, לאָזט אָפּ מיין קינד!" ביז איך האָב פאַרלוירן דאָס לשון. אוי, מיין לאה, מיין לאה, מיין איינציק קינד...

אַננאַ: וווהין האָבן זיי איר פאַרשלעפּט?

ייד: איך ווייס נישט, איך ווייס נישט. ווען איך האָב זיך באַפרייט פון די שטריק און אַרויס אין דרויסן, האָב איך זיי נישט געזען. איך בין אַוועק אין פּאָליציי, אָבער קיין לעבעדיקער נפש איז דאָרט נישטאָ. איך בין געווען אין מאַגיסטראַט — אויך דאָרט איז קיינער

נישטאָ. די גאַסן זענען ליידיק, בלויז די כוליגאַנעס בושעווען. ראַטעוועט מיין איינציק קינד, ראַטעוועט, זיי וועלן זי פאַרטיק מאַכן . . .

ד״ר זאַוואַדזקי: קענט איר אימיצן פון די, וואָס האָבן פאַרכאַפּט אייער טאָכטער?

ייד: בלויז איינעם, זיגמונט, דעם אַדוואָקאַט׳ס זינדל.

ד״ר זאַוואַדזקי: איך וועל גיין זוכן זיין טאָכטער. אפשר וועל איך זי קענען געפינען.

אַלעקסאַנדער (צום יידן): ד״ר זאַוואַדזקי גייט זוכן אייער טאָכטער. קומט אַריין אין קאַבינעט. איר אַליין דאַרפט אויך האָבן הילף.

(פירט אַרויס דעם יידן)

פאַנאַבעריע: עס האָט זיך שוין אָנגעהויבן.

ד״ר זאַוואַדזקי: מיר האָבן פאַרשפעטיקט. איך וועל גיין זען וואָס איך קען טאָן צו באַרואיקן די כוליגאַנעריע. צום ווידערזען, מיינע הערשאַפטן.

אַננאַ: צום ווידערזען, ד״ר זאַוואַדזקי. אַדאַנק פאַרן קומען און פאַר אייער גוטן ווילן. איך האָף, אַז איר וועט קענען באַרואיקן די כוליגאַנעס.

ד״ר זאַוואַדזקי: איך וועל טאָן וואָס עס וועט זיין מעגלעך, מיינע הערשאַפטן. צום ווידערזען.

אסתר: אַן אַנטיסעמיט, אָבער דאָך אַן אָנשטענדיקער קריסט.

פאַנאַבעריע: אַ כיטרער פוקס. אַרבעט אויף ביידע פראָנטן. איך גע־טרוי אים נישט.

אסתר: ביי דיר איז יעדער אונטער אַ חשד. קענסט נישט פאַרשטיין, אַז צווישן דער פוילישער בורזשואַזיע זענען אויך פאַראַן אָרנטלעכע מענטשן. ער געהערט דאָך צו דער אינטעליגענץ.

פאַנאַבעריע: איך געטרוי דער אינטעליגענץ אויך נישט.

אַננאַ: ער זעט אויס צו זיין אַן אָרנטלעכער מענטש. אָבער וואָס איז דאָ זיך צו שפּאַרן. מיר האָבן פאַרשפּעטיקט מיטן צוגרייטן די זעלבסטשוץ און אפשר איז עס געוועזן אוממעגלעך. אַלץ איז געשען אַזוי פּלוצלונג. פּשוט נישט געוועזן ווען.

(עס קומט אַריין אַלעקסאַנדער).

אַלעקסאַנדער: דער ייד דערציילט שרעקלעכע זאַכן. די כוליגאַנעס רויבן יידישע געשעפטן, האָבן זיך אַריינגעריסן אין די הייזער, צעמזיקט און צעממיתט פיל יידן.

אננאַ: דער פּאָגראָם האָט זיך, הייסט עס, אָנגעהויבן. אסתר און פאַנאַבעריע, מ׳טאָר נישט לאָזן די קינדער אַליין. גייט גלייך צו די קינדער און זעט צו פאַרפּעסטיקן אַלע טירן און פענצטער. די כוליגאַנעס זאָלן זיך נישט אַריינרייסן. איך וועל קומען שפּעטער זיי באַרואיקן. זייט פאָרזיכטיק. גייט מיט די הינטערשטע גאַסן מ׳זאָל אייך נישט זען.

אסתר: זייט געזונט, מאַדאַם אַדלער, ד״ר אַדלער. מיר וועלן זיך באַמיען צו זיין אין קאָנטאַקט מיט אייך. לאָמיר האָפן, אַז עס וועט זיך אַלץ גוט ענדיקן.

פאַנאַבעריע: אַ גוטן אייך. איך ווייס נישט, איך האָב עפּעס אַ שלעכטן פאָרגעפיל. דאָך האָף איך, אַז די רויטע אַרמיי וועט אונדז ראַטעווען. זייט געזונט.

(גייען אַרויס).

אַלעקסאַנדער: ער וועט פאַלן פון די ערשטע קרבנות. אַלע ווייסן, אַז ער איז אַ לינקער. די לינקע וועלן די דייטשן זיכער אומברענגען.

אננאַ: יאָ, איך טראַכט וועגן דעם. מ׳וואָלט אים געדאַרפט אויסבאַהאַלטן, אָבער ווו?

אַלעקסאַנדער: און וואָס וועגן אונדז? דו מיינסט די דייטשן וועלן שוינען די יידישע אינטעליגענץ?

אננאַ: איך האָף, אַז דיך, אַלס דאָקטאָר וועלן די דייטשן לאָזן צו רו און אפשר מיך אין דיין זכות, און ווער ווייסט, אפשר אַדאַנק אונדז וועלן די קינדער געראַטעוועט ווערן.

אַלעקסאַנדער: יאָ, אַ שווערע צייט שטייט פאַר אונדז. ווער ווייסט מיט וואָס עס וועט זיך ענדיקן? איך גיי אין קאַבינעט דורכקוקן די דאָקומענטן. געוויסע דאָקומענטן וועל איך דאַרפן פאַרניכטן איידער די דייטשן קומען.

(גייט אַרויס).

(עס הערט זיך אַ קלונג אין דער טיר. אננאַ גייט אַרויס עפענען).

אננאַ: אָ, דאָס ביסטו יאַן?

יאַן: איך בין געקומען וואָרענען די גנעדיקע פרוי און דעם דאָקטאָר נישט אַרויסצוגיין איצט. אין דרויסן שלאָגט מען די זשידקעס און די גנעדיקע פרוי און דער דאָקטאָר זאָלן בעסער בלייבן אין דער וווינונג. די גנעדיקע פרוי דאַרף נישט מורא האָבן. איך וועל היטן דאָס הויז. קיינעם נישט צולאָזן.

אננאַ: אַ דאַנק דיר יאַן, פאַר דיין גוט האַרץ.

יאַן: איך געדענק די גוטע זאַכן וואָס די גנעדיקע פרוי און דער דאָק־טאָר האָבן פאַר מיר געטאָן און איך וועל נישט לאָזן דער גנעדיקער פרוי און דעם דאָקטאָר צו טאָן שלעכטס, אָבער אַנדערע זשידקעס זענען ווערט דעם שטעקן, זיי באַקומען באַצאָלט פאַר זויגן אונדזער בלוט. איך וואָלט זיי אַליין אָנגעלערנט, ווען איך וואָלט נישט געדאַרפט היטן די גנעדיקע פרוי און דעם דאָקטאָר.

אַננאַ: עס איז נישט שיין אַזוי צו רעדן, יאַן. וואָס האָבן דיר די יידן שלעכטס געטאָן?

יאַן: איך רעד נישט וועגן דער גנעדיקער פרוי. די גנעדיקע פרוי און דער דאָקטאָר זענען גוט און בריטהאַרציק, אָבער די זשידקעס זענען אַנדערש.

אַננאַ: דאַרפסט זיך שעמען, יאַן, אַזוי צו רעדן. אַלע מענטשן זענען גלייך, אַן אויסנאַם, פּאָליאַקן און יידן, און די יידן זענען אויך אַלע גלייך. נישטאָ קיין בעסערע און ערגערע.

יאַן: זאָל זיין אַזוי. די גנעדיקע פרוי ווייסט מסתמא בעסער. זאָל די גנעדיקע פרוי מיר מוחל זיין וואָס איך האָב איר געשטערט.

(גייט אַרויס. אַננאַ גייט אַרום איבערן צימער. זעצט זיך ביים טיש. דרייט אויף דעם ראַדיאָ. עס הערט זיך:

„אַכטונג, אַכטונג, אַ פרישע עסקאַדרע פון דרייסיק דייטשע באָמ־באַרדיר־עראָפּלאַנען פליט פון מערב קיין מזרח. די עראָפּלאַנען האָבן אויסגעמיטן פּויזן און פליען אין דער ריכטונג פון וואַרשע. די איינוווינער פון די שטעט און דערפער אויפן וועג דאַרפן זיין גרייט אויף באָמבאַרדירונגען. די ציווילע באַפעלקערונג דאַרף אַריינ־גיין אין די אונטערערדישע באַהעלטענישן. די סאַניטאַרע דינסט דאַרף זיך זאַמלען אין די באַשטימטע פּונקטן. די פייערלעשער־מכשירים דאַרפן געשטעלט ווערן אין דער פולער גרייטקייט.

„אַכטונג, אַכטונג, אַ פרישע עסקאַדרע פון דרייסיק דייטשע באָמ־באַרדיר־עראָפּלאַנען פליט פון מערב קיין מזרח. די עראָפּלאַנען האָבן אויסגעמיטן...

(אַננאַ פאַרדרייט דעם ראַדיאָ. אין דעם מאָמענט הויבן אָן צו וואָיען די סירענעס).

דער פאָרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.

צווייטער אַקט

דער זעלבער צימער מיט אַ יאָר שפּעטער.

אַלעקסאַנדער (קומט אַריין): אַננאַ, ווו ביסטו?
(אַננאַ קומט אַריין)

אַננאַ: איך בין דאָ. וואָס איז מיט דיר, אַלעקסאַנדער? וואָס ביסטו אַזוי אויפגערעגט?

אַלעקסאַנדער: שרעקלעכע זאַכן, אַננאַ, שרעקלעכע זאַכן... איך האָב בייגעוווינט אַ מאַקאַברישׁ בילד. די דייטשן האָבן ארויסגעשלעפּט דעם אַלטן, פרומען משה מינץ, געהייסן אים אָנטאָן טלית און תּפילין, אָפּגעשוירן אַ האַלבע באָרד, פאַראָרדנט אים שפּרינגען און זינגען און אַזוי אים פאָטאָגראַפירט. איך ווייס נישט וואָס זיי האָבן מיט אים שפּעטער געטאָן. איך בין אַוועק. עס איז געווען צו פּיינלעך זיך צוצוקוקן...

אַננאַ: שרעקלעך, שרעקלעך... שוין באַלד אַ יאָר ווי מיר ראַנגלען זיך מיט די דייטשן. אין אָנהויב האָט אויסגעזען, אַז זיי זענען גאָרנישט אַזוי געפערלעך... שלעכטע מענטשן, אָבער נישט קיין געפערלעכע. איצט הויבן זיי אָן צו ווייזן זייער אמתן פּרצוף. ווער ווייסט וואָס עס וועט נאָך אונדז אויסקומען איבערצולעבן?...

אַלעקסאַנדער: זעט אויס, אַז די דייטשן האָבן געביטן זייער טאַקטיק. זיי הויבן אָן צוטראַכטן פאַרשידענע שיקאַנעס, ארויסגעבן פרישע פאַראָרדענונגען. איך האָב מורא, אַז עס רוקט זיך אָן אויף אונדז אַ גרויזאַמע צייט.

אַננאַ: ווי איז די שטימונג אין שטאָט? לאָזט זיך פילן וועלכער נישט איז ווידערשטאַנד?

אַלעקסאַנדער: די דייטשן האָבן זייערע מעטאָדן צו ברעכן אַפילו דעם מינדסטן ווילן צו אַ ווידערשטאַנד. יעדן טאָג גרייטן זיי אַ פרישן קלאַפּ. זיי וועלן איצט נישט געבן קיין מינוט רו און דער יודן־ראַט מיט קלאַרבערגן אין שפּיץ דינט זיי געטריי, גיט נאָך אַלע זייערע פאַראָרדענונגען. איך גיי אין יודן־ראַט צו דערליידיקן עטלעכע ענינים. איך וועל באַלד זיין צוריק, אַננאַ.

(עס הערט זיך אַ קלונג אין דער טיר. אַלעקסאַנדער גייט עפענען. עס הערט זיך זיין שטימע): גוט מאָרגן אייך קינדער. אַננאַ, דיינע קינדער זענען געקומען. (שטימען פון מיידלעך): גוט מאָרגן ד"ר אַדלער. (קומען אַריין): גוט מאָרגן, מאַדאַם אַדלער.

אננאַ: גוט מאָרגן אייך, קינדער. וואָס מאַכט איר, חנהלע, רבקהלע? וואָס הערט זיך אין אינטערנאַט?

חנהלע: אַלץ אין אָרדענונג, מאַדאַם אַדלער. די בחורים אַרבעטן אויפן שאַסיי און מיר זענען פאַרנומען אין קיך, רוימען און לערנען זיך.

אננאַ: ווי גייט איר אָן מיט דער פאָרשטעלונג „נס חנוכה"?

רבקהלע: עס וואָלט שוין געווען פאַרטיק, אָבער די בחורים קומען מידע פון דער אַרבעט, דאָך מאַכן מיר פּראָבעס אין די אָוונטן. מיר האָבן שוין אויפגענייט די קאָסטיומען און גרייטן צו די דעקאָראַציעס.

אננאַ: איר קענט דאָך די פאָרשטעלונג פון פאַרגאַנגענעם יאָר. דאַן האָבן מיר זי געשטעלט בלויז פאַר קינדער. דאָס מאָל וועלן מיר עס שטעלן פאַר דערוואַקסענע. די שטאָט נויטיקט זיך אין דערמוטיקונג. ווי קלערט איר, קינדער — די פאָרשטעלונג וועט זיין אַ געלונגענע?

חנהלע: זיכער, מאַדאַם אַדלער. עס איז אַ שיינע פאָרשטעלונג. איך בין מקנא די יידן פון יענער צייט. זיי זענען געווען אַזעלכע גרויסע העלדן.

אננאַ: זיי זענען געווען די זעלבע יידן ווי מיר, זיי האָבן בלויז געהאַט אַ שטאַרקערן גלויבן.

רבקהלע: און גאָט האָט זיי געהאָלפן...

אננאַ: גאָט העלפט די, וואָס וואַגן.

חנהלע: און אונדז וועט גאָט העלפן?

אננאַ: אויב מיר וועלן זיין שטאַרק און וואַגן אַזוי ווי די יידן אין יענער צייט. מ'דאַרף קעמפן און זיין גרייט אַפילו צו פאַלן אין קאַמף, אויב מ'וויל לעבן ווי פרייע מענטשן. פיל פון די העלדן אין יענער צייט זענען געפאַלן, אָבער דאָס פאָלק האָט באַקומען די פרייהייט.

חנהלע: איך בין גרייט צו קעמפן און אַפילו אַוועקגעבן דאָס לעבן פאַר דער פרייהייט פון אונדזער פאָלק.

רבקהלע: „בעסער צו שטאַרבן ווי פרייע מענטשן, איידער צו לעבן ווי שקלאַפן".

אננאַ: דאָס זאָגסטו דיין ראָל אין דער פאָרשטעלונג, רבקהלע, אָדער דו טראַכטסט עס אויך אַן אמת?

רבקהלע: דאָס זאָג איך אין דער פאָרשטעלונג, אָבער איך וואָלט עס געטאָן ווען איך ווייס, אַז דורך דעם וועל איך העלפן אונדזער פאָלק.

אננאַ: איר זענט נאָך קינדער. איר דאַרפט לעבן און נישט טראַכטן וועגן טויט. די איצטיקע פינצטערע צייט וועט אַריבער און עס וועט פאַר אייך ווידער אויפליכטן די שיינע, זוניקע צוקונפט. זייער שיין קינדער וואָס איר זענט געקומען מיך באַזוכן. וואָס מאַכט רחלע? איז זי נאָך אַלץ אין בעט?

חנהלע: זי פילט זיך שוין בעסער, גייט אַרום און העלפט אונדז אין דער אַרבעט.

אננאַ: און וואָס מאַכן די לערערין אסתר און דער לערער פאַנאַבעריע?

רבקהלע: זיי זענען מיט אונדז די גאַנצע צייט, אַרבעטן מיט אונדז, לערנען, פירן אָן מיט די פּראָבעס.

אננאַ: גייט איצט צוריק אין אינטערנאַט, קינדער, נאָר זייט פאָרזיכטיק, איר זאָלט נישט אָנטרעפן קיין דייטשן. גיט איבער פון מיר האַרציקע גרוסן דער לערערין אסתר און דעם לערער פאַנאַבעריע. גריסט אויך אַלע קינדער. זעט, אַז די פאָרשטעלונג זאָל גוט אַרויס־קומען.

חנהלע און רבקהלע: אַ גוטן טאָג, מאַדאַם אַדלער.

אננאַ: אַ גוטן טאָג אייך, קינדער. זייט פאָרזיכטיק אויפן וועג. איך וועל שפּעטער קומען צו אייך.

(די מיידלעך גייען אַרויס. אין אַ ווײַלע אַרום הערט מען אימיצן אַרײַנגיין).

אננאַ: ביסט שוין דאָ צוריק אַלעקסאַנדער? וואָס אַזוי גיך? איז עפּעס געשען?

אַלעקסאַנדער: ווידער אַ נײַע גזירה! די דייטשן האָבן פאַראָרדנט אַ גאָלד־אַקציע. די שטאָט מוז צושטעלן 10 קילאָ גאָלד.

אננאַ: צען קילאָ גאָלד?

אַלעקסאַנדער: יאָ, 10 קילאָ גאָלד און כדי אָנצוּוואַרפן אַ מורא און צוּאײַלן דאָס צושטעלן פון דעם גאָלד האָבן זיי גענומען 10 ערובֿ־ניקעס, צווישן זיי אויך אונדזערע באַקאַנטע, מאַרגענשטערנען און איידלבוימען, אויך אייניקע פון יודן־ראַט.

אננאַ: און וואָס ווערט געטאָן וועגן דעם?

אַלעקסאַנדער: וואַרט, דאָס איז נאָך נישט אַלץ. זיי האָבן פאַרפייניקט דעם רב אויפן מאַרק, שרעקלעך צעשלאָגן פאַרן טויט, אַרויסגעריסן די באָרד מיטן פלייש, באַשפּיגן און געקאָפּעט מיט די שטיוול ביז ער איז נפטר געוואָרן. איצט זוכן זיי אַרום דעם מורה הוראה. זעט אויס, אַז זיי ווילן אומברענגען אַלע רעליגיעזע פירער.

אננאַ: שרעקלעך! שרעקלעך! ווי איז די שטימונג אין גאַס? דאָס גאָלד ווערט געשאַפן?

אַלעקסאַנדער: פרעג גאָרנישט. אַלע זענען זייער אומרואיק. ווער ווייסט מיט וואָס די אַקציע וועט זיך ענדיקן?

אננאַ: נעם צונויף אונדזער גאַנצע צירונג און טראָג עס אוועק. עס וועט אונדז שוין סיי ווי נישט צונוצקומען. דאָ האָסטו אויך מיין רינג.

אַלעקסאַנדער: מיר טאָרן נישט אַלץ אוועקגעבן, אננאַ. מיר ווייסן נישט וואָס עס שטייט אונדז פאָר און חס ושלום אין אַן עת־צרה וועלן מיר נישט האָבן מיט וואָס זיך צו ראַטעווען.

אננאַ: אויב יעדער וועט אַזוי טראַכטן, וועט מען דאָס גאָלד נישט שאַפן. ווער ווייסט וויפל יידישע קרבנות דאָס וועט קאָסטן?

אַלעקסאַנדער: איך וועל גיין, אַלנפאַלס, צונויפזאַמלען די צירונג און מאַכן אַ רשימה.

אננאַ: דאָס צירונג ליגט אין שלאָפצימער, אין דעם צווייטן שופלאָד פון דער טאַאַלעט.

(אַלעקסאַנדער גייט אַרויס)

(עס קלינגט דער טעלעפאָן. אַננאַ הויבט אויף דאָס טרייבל).

אננאַ: יאָ, דאָ רעדט מאַדאַם אַדלער. ווער וויל מיט מיר רעדן? — הער קלאַרבערג. גוט, איך הער. גוט מאָרגן אייך, הער קלאַרבערג. איך הער אייך. (הערט זיך איין אַ לענגערע ווייַלע. ווערט אויפגע־בראַכט). וואָס? וואָס האָבן די דייטשן פאַראָרדנט? ארויסצו־געבן די מיידלעך? מאַכט מיט מיר נישט קיין שפּאַסן, הער קלאַרבערג (אַ פויזע) וו־אַ־אָ־ס? איר מיינט עס ערנסט? איך וועל דערויף קיינמאָל נישט מסכים זיין... איך וועל צו דעם נישט דערלאָזן. ניין... איך קען לענגער מיט אייך נישט רעדן וועגן דעם. איך בין אינגאַנצן אויפגעציטערט. איך ווייס נישט... איר ווילט קומען שפּעטער איבעררעדן דעם ענין מיט מיר?... איך ווייס נישט... לאָזט מיר צונויפזאַמלען די געדאַנקען... איך בין אינגאַנצן פּאַראַליזירט... איך קען אייך בלויז זאָגן, אַז איך וועל דערצו נישט דערלאָזן... איך וועל איינליינגן וועלטן... עס וועט נישט געשען...

(וואַרפט אַוועק דאָס טרייבל און גייט אַרום נערוועז איבערן צימער. אַלעקסאַנדער קומט אַריין מיט אַ שאַכטל).

אַלעקסאַנדער: אָט איז דאָס צירונג. דאַכט זיך, אַז דאָס איז אַלץ. אננאַ, וואָס איז מיט דיר? דו ביסט אַזוי בלייך.

אננאַ: דער פּאָרזיצער פון יודן־ראַט האָט מיר נאָר וואָס געקלונגען...

אַלעקסאַנדער: קלאַרבערג, וואָס האָט ער געוואָלט?

אננאַ: די דייטשן האָבן פאַראָרדנט אַ שרעקלעכע זאַך...

אַלעקסאַנדער: וואָס ווידער? וואָס האָבן זיי פאַראָרדנט?
אננאַ: ניין ... אוממעגלעך ... זיי וועלן עס נישט טאָן ...
אַלעקסאַנדער: וואָס?
אננאַ: אפשר האָב איך שלעכט געהערט ... ניין ... ער האָט עס אויס־דריקלעך געזאָגט.
אַלעקסאַנדער: אָבער וואָס?
אננאַ: די דייטשן האָבן פאַראָרדנט אַרויסצוגעבן די מיידלעך פון אינטערנאַט פאַרן דייטשן שאַנד־הויז ...
אַלעקסאַנדער: וואָס? אַרויסגעבן די מיידלעך פאַרן דייטשן שאַנד־הויז? ...
אננאַ: איך האָב נישט געגלויבט מיינע אייגענע אויערן. קלאַרבערג זאָגט, אַז עס איז אַ באַפעל פון געסטאַפּאָ. איך קען צו זיך נישט קומען ...
אַלעקסאַנדער: וואָס האָסטו געזאָגט קלאַרבערגן?
אננאַ: איך האָב אין אָנהויב געמיינט, אַז ער מאַכט אַ שפּאַס. ווען איך האָב פאַרשטאַנען, אַז ער מיינט עס ערנסט, בין איך געבליבן געפּלעפט, ווי אימיצער זאָל מיר דערלאַנגען איבערן קאָפּ. איך האָב נישט געקאָנט קומען צו זיך. צום סוף האָב איך אים געזאָגט, אַז איך וועל דערצו נישט דערלאָזן ... אַז עס וועט נישט געשען. ער האָט אָנגעזאָגט זיין וויזיט ביי מיר 11 אַזייגער.
אַלעקסאַנדער: וואָס וועסטו טאָן, אננאַ?
אננאַ: איך ווייס נישט ... איין זאַך ווייס איך ... איך וועל דערצו נישט דערלאָזן ... איך וויל אַרויסרופן אסתרן און פאַנאַבעריען. איך וויל זיך מיט זיי באַראַטן.
אַלעקסאַנדער: אומגלויבלעך! איך שטעל זיך נישט פאָר, אַז די דייטשן וועלן אויספירן די פאַראָרדענונג. מעגלעך, אַז עס איז בלויז אַ דראָאונג אָנצוואַרפן אַ שרעק אין שייכות מיט דער גאָלד־אַקציע. מאַך די רשימה פון דעם צירונג. איך דאַרף באַזוכן אייניקע קראַנקע. אויפן וועג וועל איך אַריינגיין אין אינטערנאַט און אָנזאָגן אסתרן און פאַנאַבעריען זיי זאָלן קומען צו דיר.
אננאַ: קום וואָס פריער אַהיים ...
אַלעקסאַנדער: איך וועל זיך באַמיען צו זיין וואָס פריער. זע נישט אויפצורעגן קלאַרבערגן. ער קאָן אָנמאַכן גענוג צרות ...
אננאַ: איך וועל זיך באַמיען צו זיין רואיק, אָבער איך וועל אים נישט נאָכגעבן.
אַלעקסאַנדער: ווער ווייסט וואָס עס דערוואַרט אונדז נאָך. איך זע נישט קיין אויסוועג.

אַננאַ: זאָרג נישט אויף שפּעטער. דערווייל מוז מען ראַטעווען די קינדער.

אַלעקסאַנדער: זיי געזונט, אַננאַ (קושט זי).

אַננאַ: זיי געזונט, זוים זיך נישט לאַנג...

(אַלעקסאַנדער גייט אַרויס. אַננאַ גייט אַרום נערוועז איבערן צימער. עס הערט זיך אַ שוואַכער קלונג אין דער טיר. אַננאַ גייט אַרויס. עס הערט זיך איר שטימע): ווער איז דאָרט?

(עס הערט זיך אַ קול): דאָס בין איך אברהמל בערקאָוויטש, אייער געוועזענער שילער. (קומט אַריין).

אַננאַ: אברהמל? ווי קומסטו אַהער? וואָס האָט דיך געבראַכט?

אברהמל: איך קום פון וואַלד מיט אַ שליחות.

אַננאַ: פון וואַלד?

אברהמל: יאָ, פון וואַלד, פון די פּאַרטיזאַנער.

אַננאַ: פון די פּאַרטיזאַנער? וווּ געפינט איר זיך? וויפל זענט איר?

אברהמל: אין זשעראָטינער וואַלד. אַרום 30 פּערזאָן. אַלץ יונגע חברה.

אַננאַ: דער דייטש וועט אייך נישט כאַפּן?

אברהמל: האָט נישט קיין מורא, מיר זענען גוט באַהאַלטן.

אַננאַ: האָט איר געווער?

אברהמל: מיר האָבן עטלעכע שפּייערס און אביסל דינאַמיט.

אַננאַ: דינאַמיט? וואָס טוט איר מיט דעם?

אברהמל: מיר לערנען אָן די דייטשן, רייסן אויף בריקן, שעדיקן באַן־רעלסן — וואָס עס לאָזט זיך.

אַננאַ: ווער איז אייער פירער?

אברהמל: אויך אייערס אַ תלמיד. פּתחיה גאָלדפאַרב, יאָסל וויטאָר־זשערס אַן אייניקל. אַ ווילער יאַט. האָט אַ גאָלדן האַרץ, אָבער ער האַלט איין אַ שטרענגע דיסציפּלין. ער האָט עס מיך געשיקט צו אייך.

אַננאַ: וואָס וויל ער?

אברהמל: ער לייגט פאָר, אַז איר און ד"ר אַדלער זאָלן קומען צו די פּאַרטיזאַנער.

אַננאַ: מיר זאָלן גיין צו די פּאַרטיזאַנער?

אברהמל: יאָ, די צייט איז קורץ. ווער ווייסט וואָס ס'קען געשען מאָרגן. ער זאָגט, אַז אַזעלכע מענטשן ווי איר און ד"ר אַדלער דאַרף מען ראַטעווען. אגב, דאַרפן מיר האָבן אַ דאָקטאָר. ביי אונדז זענען פאַראַן עטלעכע פאַרוואונדעטע. מיר האָבן געהאַט אַ צוזאַ־מענשטויס מיט די דייטשן.

אננאַ: איך ווייס נישט, אברהמל, צי מיר וועלן קענען קומען צו אייך, אַלנפאַלס נישט איצט. איך מוז אַכטונג געבן אויף די קינדער אין אינטערנאַט. ווען די פאַרוווּנדעטע וועל איך איבעררעדן מיטן מאַן. קום אַרום 2 אַ זייגער. (אברהמל פאַרנעמט זיך צו גיין) וואַרט אברהמל, איך האָב אַ פּלאַן. וואָלט מעגלעך געווען, אַז די בחורים און די מיידלעך פון אינטערנאַט זאָלן זיך אָנשליסן אין אייער גרופּע?

אברהמל: איך רעכן, אַז יאָ, אָבער איך מוז פריער פרעגן פּתחיהן. ער דאַרף באַשליסן. וויפל זענען זיי?

אננאַ: עטלעכע און צוואַנציק בחורים און אַזוי פיל מיידלעך. זאָג פּתחיהן, אַז עס דראָט זיי אַ געפאַר, באַזונדערס די מיידלעך.

אברהמל: עס וואַרט זיי אָבער נישט קיין לייכט לעבן ביי אונדז און עס דראָט אַ שטענדיקע סכנה פון טויט.

אננאַ: אַלץ בעסער ווי אַריינצופאַלן צום דייטש.

אברהמל: איך וועל איבעררעדן מיט פּתחיהן און געבן אייך שפּעטער אַ תשובה. און איצט, מאַדאַם אַדלער, מוז איך לויפן, איך האָב צו דערליידיקן פיל ענינים.

אננאַ: גיי געזונטערהייט, אברהמל, און קום שפּעטער. מיר וועלן אויסאַרבעטן אַ פּלאַן, ווי אַזוי אַרויסצונעמען די קינדער פון אינטערנאַט.

אברהמל: אַ גוטן טאָג, מאַדאַם אַדלער. איך וועל זיין ביי אייך שפּעטער. (גייט אַרויס).

(אננאַ טראַכט אַ ווײַלע און אין אַ בעסערער שטימונג זעצט זי זיך אַוועק צו מאַכן די רשימה פון צירונג. עס הערט זיך אַ קלונג אין דער טיר).

אננאַ (גייט אַרויס): ווער איז עס? אָ, אסתר און פאַנאַבעריע, גוט וואָס איר זענט געקומען.

אסתר: איר האָט אונדז גערופן, מאַדאַם אַדלער, איז עפּעס געשען?

פאַנאַבעריע: וואָס פרעגסטו, עס איז זיכער פאַראַן נייעס און אַוודאי נישט קיין גוטע.

אננאַ: יאָ, נישט קיין גוטע נייעס. קלאַרבערג האָט צו מיר היינט געקלונגען אין שייכות מיט דעם אינטערנאַט.

אסתר: וואָס ווידער, וואָס וויל ער?

אננאַ: אַ פאַראָרדענונג פון די דייטשן...

אסתר: אַז...

אננאַ: אַרויסצוגעבן די מיידלעך פאַרן דייטשן שאַנד־הויז!

אסתר: וואָ־אָ־אָס? אוממעגלעך! ניין!

אננאַ (שאָקלט מיט קאָפּ אויף יאָ).

אסתר: ניין! ניין! ניין! (צעוויינט זיך).

פאַנאַבעריע: איך האָב געזאָגט, אַז עס וועט זיך ענדיקן שלעכט מיט די קינדער. די דייטשן וועלן נישט רוען ביז זיי וועלן זיי אַלע אומברענגען.

אסתר: וואָס טוט מען? וואָס טוט מען? (וויינט).

אננאַ: בארואיק זיך, אסתר. וויינען וועט גאָרנישט העלפן. באַלד וועט קומען אהער קלאַרבערג. איך האָב אים בפירוש געזאָגט, אַז איך וועל קיינמאָל נישט מסכים זיין ארויסצוגעבן די קינדער. איך וועל טאָן אַלץ וואָס איז מעגלעך נישט צו דערלאָזן צו דעם.

פאַנאַבעריע: און אויב די דייטשן וועלן פאָדערן אויסצופירן זייער באַפעל?

אננאַ: איך האָב אַ געוויסן פּלאַן. היינט איז ביי מיר געווען אברהמל בערקאָוויטש — אונדזער אמאַליקער תלמיד. ער איז געקומען פון די פּאַרטיזאַנער. איך האָב אים געבעטן אויסצוגעפינען צי די פּאַר־טיזאַנער וואָלטן גענומען צו זיך די בחורים און די מיידלעך פון אינטערנאַט. ער דאַרף קומען שפּעטער מיט אַ תשובה.

פאַנאַבעריע: פּאַרטיזאַנער? דאָס איז אַן ענין! ווו זענען זיי? ווי וועט מען זיי ברענגען אהין?

אננאַ: זאָרג נישט. ער וועט זיי שוין ברענגען אהין.

אסתר (קוקט אויפן טיש): פון וואַנען קומט אהער אַזוי פיל ביזשו־טעריע?

אננאַ: איר ווייסט נישט וועגן דער גאָלד־אַקציע?

אסתר און פאַנאַבעריע: גאָלד־אַקציע?

אננאַ: די דייטשן האָבן פאַראָרדנט צו שאַפן 10 קילאָ גאָלד. עס זענען שוין דאָ פיל קרבנות צוליב דעם. מעגלעך, אַז די פאַראָר־דענונג וועגן די מיידלעך איז אין שייכות מיט דעם. אפשר איז עס בלויז אַ דראָאונג אָנצוואַרפן אַ שרעק. איך מאַך איצט די רשימה פון אונדזער צירונג אָוועקצוטראָגן אין יודנראַט. עס ווערט אָבער שפּעט. באַלד וועט קומען קלאַרבערג. איך וועל עס בעסער צונעמען דערווייל פון דאַנען. (קלייבט צונויף די ביזשוטעריע און טראָגט אַוועק אין צווייטן צימער).

פאַנאַבעריע: איך האָב דיר געזאָגט — די דייטשן וועלן אויספּאָמ־פּעווען פון אונדז אַלץ וואָס זיי קענען, דערנאָך וועלן זיי צונעמען אונדזערע נשמות — אָך, ווען די רויטע אַרמיי וואָלט געקומען צו אונדז!

אסתר: הער שוין אויף מיט דיין רויטער אַרמיי. די קינדער זענען אין אַ געפּאַר און מ׳דאַרף זען זיי צו ראַטעווען.

פאַנאַבעריע: דער איינציקער אויסוועג איז צו ברענגען זיי צו די פּאַרטיזאַנער. איך האָב שוין לאַנג געטראַכט וועגן גיין צו די פּאַרטיזאַנער. נישט געוווּסט ווו זיי זענען און נישט געוואָלט איבער־לאָזן די קינדער אַליין.

(אַננאַ קומט אַריין)

אַננאַ: קלאַרבערג וועט באַלד קומען. איך בעט אייך צו פאַרהאַלטן זיך רואיק. איך גלויב נישט, אַז מיר וועלן עפּעס פּועלן ביי אים. עס איז דעריבער בעסער נישט צו פאַרשאַרפן די לאַגע, כדי צו געווינען צייט אויסצופירן אונדזער פּלאַן.

פאַנאַבעריע: ער איז אַ כיטרער פוקס. איך גאַראַנטיר נישט צי איך וועל זיך קענען איינהאַלטן נישט אַריינצוזאָגן אים. צוליב אים און זיינס גלייכן האָבן מיר פיל צרות. ער דינט געטריי די דייטשן און מיינט, אַז דורך דעם וועט ער ראַטעווען זיין אייגענע הויט. די דייטשן נוצן אים אויס כל־זמן זיי דאַרפן אים. דערנאָך וועלן זיי אים זאָגן — „דער נעגער האָט זיינס געטאָן, דער נעגער קען גיין". ער וועט האָבן אַ ווילסטן סוף.

אסתר: דערווייל איז ער דער האַר און מיר די שקלאַפן. ער קאָן דאָך אַ סך העלפן. לאָמיר פּרוּוון דורך אים ראַטעווען וואָס עס לאָזט זיך.

פאַנאַבעריע: איך האָב ביז איצט נישט געהאַט קיין געלעגנהייט צו טרעפן זיך מיט אים פּנים־אל־פּנים און איך פיל, אַז איך דאַרף אים זאָגן וואָס איך מיין וועגן אים. אפשר וועט ער זיך דאָך באַזינען.

אסתר: דו שפּילסט זיך מיט פייער.

פאַנאַבעריע: וואָס האָב איך שוין צו פאַרלירן? איך וווּנדער זיך אַזוי אויך וואָס די דייטשן האָבן מיך ביז איצט געלאָזן צו רו. אויב איך וועל נישט גיין מיט די קינדער צו די פּאַרטיזאַנער, בין איך סיי ווי פאַרלוירן.

אַננאַ: לאָמיר זען וואָס מיר קענען ביי אים פּועלן. מיר וועלן רעדן צו זיין געוויסן. ער איז דאָך אַ ייד און איך האָף, אַז ער וויל נישט אַז יידישע קינדער זאָלן געשענדט און פאַרפייניקט ווערן. אפשר וועט ער דאָך עפּעס טאָן אָפּצושרייען די גזירה.

(עס הערט זיך אַ פעסטער קלונג אין דער טיר. אַננאַ גייט עפענען. עס הערט זיך קלאַרבערגס שטימע): גוט מאָרגן אייך, מאַדאַם אַדלער.

אננאַ: איר זענט דאָך געקומען!

קלאַרבערג: יאָ... איך בין געקומען בלויז דערפאַר ווייל איך האָב רעספּעקט פאַר אייך. איר ווייסט ווי שטאַרק איך בין איצט פאַרנומען, גראָד אין מיטן פון דער גאָלד־אַקציע, אַלזאָ קורץ און בינדיק... (קומט אַריין און דערזעט אסתרן און פאַנאַבעריען) אָ, איר האָט געסט...

אננאַ: דאָס זענען לערער פון אינטערנאַט — אסתר לעוו און משה פאַנאַבעריע. איך האָב זיי געבעטן צו קומען צו זיין אַנוועזנד בעת אונדזער געשפּרעך.

(אסתר און פאַנאַבעריע פאַרנייגן זיך פאַר קלאַרבערגן)

קלאַרבערג: זייער גוט. זיי דאַרפן אויך וויסן וועגן דער פאַראָרדענונג. איך מוז עס מאַכן קורץ און בינדיק. מיין צייט איז זייער באַגרענעצט.

אננאַ: הער קלאַרבערג, איך האָב געהאָפט, אַז איר וועט דאָך ראַטעווען די קינדער. איר האָט דאָך אַ יידיש האַרץ און דאָס זענען יידישע קינדער. וועט איר קענען רואיק שלאָפן אויב די קינדער וועלן געשענדט און פאַרפּייניקט ווערן?

קלאַרבערג: מאַדאַם אַדלער, אין נאָרמאַלע צייטן וואָלט איך זיכער שטאַרק איבערגעלעבט און נישט געשלאָפן די נעכט, אָבער נאָך די אַלע זאַכן, וואָס מיר האָבן שוין דורכגעמאַכט אין משך פון דעם יאָר, קען מיך שוין גאָרנישט אויפטרייסלען. קורץ און בינדיק — מיין אויפגאַבע איז צו ראַטעווען די שטאָט און נישט קיין יחידים.

פאַנאַבעריע: און איר טראַכט, אַז איר וועט ראַטעווען די שטאָט דורך נאָכגעבן כסדר די דייטשן. זעט איר נישט, אַז די דייטשן זויגן אויס פון אונדז דעם מאַרך פון די ביינער און שפּעטער וועלן זיי אויך אונדזערע ביינער באַגראָבן?

קלאַרבערג: מיר האָבן נישט קיין ברירה. דורך קעגנשטעלן זיך קענען מיר בלויז ערגער מאַכן. קורץ און בינדיק — אונדזער איינציקער אויסוועג איז אויסדויער, איבערהאַלטן ביז עס וועט זיך בייטן צום בעסערן.

פאַנאַבעריע: אַלץ מוז אָבער האָבן אַ גרענעץ. דורך נאָכגעבן כסדר די דייטשן פאַרשאַרפט איר זייער אַפּעטיט. דערפאַר איז געקומען ווייער פאָדערונג אַרויסצוגעבן די מיידלעך פאַר דעם שאַנד־הויז.

קלאַרבערג: הער פאַנאַבעריע, איר וועט מיך נישט לערנען ווי צו האַנדלען. איר האָט בלויז די אויפזיכט איבער דעם אינטערנאַט און איך בין פאַראַנטוואָרטלעך פאַר דער גאַנצער שטאָט.

פאַנאַבעריע (אויפגעבראַכט): און איך זאָג אייך, אַז איר ווילט נישט

ראַטעווען די שטאָט, נאָר אייער אייגענע הויט. אָבער איך וואָרן אייך — די דייטשן נוצן אייך בלויז אויס און צום סוף וועלן זיי פון אייך אויך אָפּשינדן די הויט.

קלאַרבערג (אויפגעבראַכט): יונגערמאַן, רעכנט זיך מיט אייערע ווער־טער. די דייטשן האָבן שוין פון לאַנג אַן אויג אויף אייך און אויב איר לעבט נאָך, האָט איר עס מיר צו פאַרדאַנקען.

פאַנאַבעריע (איראָניש): איך האָב נישט געוווסט, אַז איר זענט מיר אַזאַ גוטער פריינד.

קלאַרבערג (שטרענג): האָט עס אין זינען. איך האָב עס געטאָן נישט צוליב אייך, נאָר צוליב די קינדער אין אינטערנאַט.

אסתר (מיט טרערן): הער קלאַרבערג, ראַטעוועט, געפינט אַן אויסוועג. דאָס זענען נאָך קינדער. לאָזט זיי נישט שענדן. עס וועט דאָך זיין אַן אייביקער פלעק אויף אונדז, אויף אייך, אויף דער גאַנצער שטאָט. מיר טאָרן נישט דערלאָזן צו פאַרפּייניקן די אומשולדיקע נשמות, וועלכע הויבן איצט אָן זייער באַוווסטזיניק לעבן. געפינט אַן אויסוועג, ראַטעוועט... (וויינט, פאַלט אים צו די פיס).

קלאַרבערג (צעמישט און ווייכער): שטייט אויף. בארויקט זיך. איך קען לײדער גאָרנישט העלפן. עס איז אַ באַפעל פון געסטאַפּאָ און מיט געסטאַפּאָ טאָר מען זיך נישט שפּילן. עס קאָן קאָסטן דאָס לעבן נישט בלויז פון די קינדער, נאָר פון אַ סך יידן. אין דער ערשטער ריי איז אייער אַלעמענס לעבן איינגעשטעלט.

אננאַ: וואָס זאָל נישט זיין און וואָס זאָל מיט מיר נישט געשען, וועל איך דערויף קיינמאָל נישט מסכים זיין, איך וועל נישט לאָזן שענדן מיינע קינדער!

קלאַרבערג: איך האָב מורא, אַז איר וועט גאָרנישט געווינען דערמיט, מאַדאַם אַדלער. דער באַפעל וועט סיי ווי מוזן אויסגעפירט ווערן. די געסטאַפּאָ וועט שוין זען, אַז אַלץ זאָל צוגיין כשורה. קורץ און בינדיק — מיין הסכמה און אייער הסכמה, מאַדאַם אַדלער, איז בלויז אַ פאָרמאַליטעט.

אננאַ: ניין ... איך וועל קיינמאָל נישט געבן דערויף מיין הסכמה!

קלאַרבערג: דאָס וועט מען זען. אויב איך וועל נישט האָבן אייער הסכמה ביז 4 אַ זייגער, קענט איר זיך ריכטן אויף אַ באַזוך פון געסטאַפּאָ. קורץ און בינדיק — 7 אָוונט דאַרפן די מיידלעך איבערגעגעבן ווערן די דייטשן.

אסתר (מיט טרערן): הער קלאַרבערג, האָט רחמנות. איר זענט דאָך אַ ייד און אַ טאַטע פון קינדער, ווי קענט איר דאָס טאָן צו יידישע קינדער?

קלאַרבערג: איך קען לײדער גאָרנישט העלפן. אפשר װעל איך קענען ראַטעװען אײניקע מײדלעך. קלײבט אױס אַ 3—4 ייִנגערע מײדלעך. איך װעל זאָגן, אַז זײ זענען נױטיק אין דער קיך. אַלע אַנדערע װעלן מוזן גײן. קורץ און בינדיק...

אַננאַ: װי אַזױ װעט איר נעמען די מײדלעך? איר װעט שיקן די פּאָליצײ?

קלאַרבערג: די דײַטשן װײסן שױן װי אַזױ צו פאַרזיכערן, אַז זײערע באַפעלן זאָלן װערן אױסגעפירט. עס איז גאַנץ מעגלעך, אַז דער אינטערנאַט איז שױן אונטער אַ װאַך. (אין אַ שטרענגערן טאָן) און איך זאָג אײַך אָן קורץ און בינדיק — מאַכט נישט קײן קונצן, װײַל מיר אַלע װעלן פאַר דעם טײַער באַצאָלן. און פון אײַך, מאַדאַם אַדלער, װײַל איך האָבן אַ פאָרמעלע הסכמה נישט שפּעטער װי 4 נאָך מיטאָג. געדענקט: די געסטאַפּאָ איז פּינקטלעך. מײַנע ערשאַפטן, איך מוז אײַך פאַרלאָזן. איך האָב נאָך פיל צו טאָן. קורץ און בינדיק — זעט, עס זאָל זײַן אין אָרדענונג, אין קעגנפאַל װעט איר זײַן פאַראַנטװאָרטלעך פאַר די קאָנסעקװענצן. צום װידער־זען. (גײט אַרױס).

פאַנאַבעריע: אַ פּאַסקודניאַק, אַ סװאָלאָטש, איר האָט געהערט זײַן באַפעלערישן טאָן. װי געמײן ער האָט מיר גערדאָט. ער װעט נאָך כאַפּן זײַן פּסק.

אסתּר: װאָס טוט מען איצט? מיר זענען פאַרלױרן.

אַננאַ: איך װײס נישט. אײן זאַך איז פאַר מיר קלאָר. איך װעל די הסכמה נישט געבן. זײ קאָנען מיט מיר טאָן װאָס זײ װילן.

אסתּר: איר שטעלט אין געפאַר אײער לעבן. די דײַטשן װעלן זיך נישט שפּילן מיט אײַך.

אַננאַ: און דאָס לעבן פון די קינדער איז נישט אײַנגעשטעלט? איך האָב נישט דאָס מאָראַלישע רעכט אַרױסצוגעבן זײ די דײַטשן. מײַנע קינדער אַרױסגעבן די דײַטשן! אָ, נײן, קײנמאָל נישט אין לעבן!

פאַנאַבעריע: מאַדאַם אַדלער, גיט איר זיך אָפּ אַ חשבון, אַז אײער פּלאַן מיט די פּאַרטיזאַנער איז דורכגעפאַלן? די דײַטשן האָבן שױן די מײדלעך אױפן אױג. מעגלעך, אַז דער אינטערנאַט איז שױן באַװאַכט.

אַננאַ (צעשטרײַט): יאָ, איך װײס. די לאַגע װערט שװערער. נישטאָ פון װאַנען צו דערװאַרטן הילף. מיר טאָרן אָבער נישט נאָכגעבן. איך מוז נאָכאַמאָל דורכטראַכטן דעם גאַנצן ענין. מיר האָבן נאָך

עטלעכע שעה. פאַנאַבעריע, וואָס מיט די בחורים? איך האָב מורא, אַז די דייטשן וועלן די בחורים אויך נישט לאָזן צו רו. ווו זענען זיי איצט?

פאַנאַבעריע: זיי אַרבעטן אויפֿן זשעראַטינער שאָסיי. האַקן און לייגן אוים שטיינער.

אננאַ: זענען זיי באַוואַכט?

פאַנאַבעריע: עטלעכע דייטשע זשאַנדאַרן היטן זיי.

אננאַ: איך קלער, אַז זיי קען מען ראַטעווען. ווי קלערסטו, פאַנאַבעריע, וואָלסטו געקאָנט צוקומען צו די בחורים, די דייטשן וואָלטן דיך צוגעלאָזן צו זיי?

פאַנאַבעריע: איך קלער, אַז יאָ. איך בין שוין עטלעכע מאָל געווען ביי זיי.

אננאַ: אפשר וועט זיך לאָזן זיי ראַטעווען. איך וועל רעדן שפּעטער מיט אברהמלען. איך קלער, אַז איר דאַרפט איצט גיין אין אינטער־נאַט. מ׳דאַרף נישט לאָזן די קינדער אַליין. אויב עס איז שוין דאָ אַ וואַך, וועט זי אייך נאָך זיכער דורכלאָזן.

אסתר: איך האָב מורא פאַר אייך, מאַדאַם אַדלער, איר ריזיקירט מיט אייער לעבן.

אננאַ: זיי רואיק, אסתר. מיר ריזיקירן אַלע. אונדזער אַלעמענס לעבן איז באַדראָט. מיר אַלע שטייען פאַר אַ גרויסן נסיון — צו זיין געטריי אונדזער געוויסן און אונדזערע פּרינציפּן אָדער אַראָפּגליטשן זיך אין תהום פון רשעות, צו ווערן גלייכגילטיק צו יענעמס ליידן און טראַכטן בלויז וועגן זיך.

פאַנאַבעריע: איך האָב אַ פאָרגעפיל, אַז גוט וועט זיך עס נישט ענדיקן. איך בעט אייך, מאַדאַם אַדלער, אויב די פּאַרטיזאַנער ווילן אונדז העלפן, זאָלן זיי אויסאַרבעטן אַ גענויעם פּלאַן. אין קעגנפאַל וועט עס זיין אַ דורכפאַל.

אננאַ: איך וועל אויסאַרבעטן מיט אברהמלען די דעטאַלן פון דעם פּלאַן און איבערגעבן זיי דיר שפּעטער. און איצט גייט. יאָ, איינער פון אייך זאָל קומען אַהער אין עטלעכע שעה אַרום. איך האָף, אַז איך וועל דאַן וויסן ווי די לאַגע זעט אויס. אסתר, קום דו, אויב דו וועסט קענען.

אסתר (צעקושט זיך מיט אננען): זייט געזונט, מאַדאַם אַדלער. איך ציטער אינגאַנצן איבער אייך, איבער די קינדער, איבער אונדז אַלעמען. איך וועל זיין ביי אייך שפּעטער.

אננאַ: גייט געזונטערהייט און באַרואיקט די קינדער. ווער ווייסט צי עס זענען נישט דערגאַנגען צו זיי די קלאַנגען? די גאַנצע שטאָט ווייסט שוין מסתמא וועגן דעם.

פאַנאַבעריע: אַ גוטן אייך, מאַדאַם אַדלער.

(אסתר און פאַנאַבעריע גייען אַרויס).

(אַננאַ גייט אַרום אַ ווײַלע איבערן צימער. זעצט זיך ביים טיש. קוקט פאַרטראַכט אין איין פונקט. עס ווערט טונקעלער ביז די ליכט גייט אויס).

דער פאָרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.

דריטער אַקט

(דער זעלבער וואַרט־צימער מיט אייניקע שעה שפּעטער. אַננאַ זיצט ביים טיש. עס הערט זיך אַ שטילער קלונג אין דער טיר. אַננאַ גייט עפענען).

אַננאַ: דאָס ביסט דו, חנהלע? מ׳האָט דיך געלאָזט אַרויסגיין פון אינטערנאַט?

חנהלע: איך בין געגאַנגען מיט רבקהלען. די לערערין אסתר האָט אונדז געשיקט אַנזאָגן, אַז אַלץ איז אין אָרדענונג און אַז זי וועט שפּעטער קומען צו אייך. די וואַך האָט אונדז פאַרהאַלטן. מיר האָבן געזאָגט, אַז מיר גייען צו אייך, האָבן זיי דערלויבט בלויז איינער פון אונדז צו גיין. בין איך געגאַנגען.

אַננאַ: וואָס טוען די מיידלעך?

חנהלע: גרייטן צו אָוונט־ברויט פאַר די בחורים. מיר וועלן נאָך היינט־אָוונט מאַכן אַ פּראָבע פון דער פאָרשטעלונג. מאַדאַם אַדלער, פאַר־וואָס שטייט די דייטשע וואַך אַרום דעם אינטערנאַט? פאַרוואָס היטן זיי אונדז?

אַננאַ: דו ווייסט, חנהלע, אַז מיר זענען הפקר ביי די דייטשן. קיינער פון אונדז איז נישט זיכער מיטן לעבן. זיי דערנידעריקן אונדז און מאַכן צו שפּאָט. מיר האָבן נישט קיין מעגלעכקייט זיך קעגנצו־שטעלן. דאָס איינציקע וואָס עס איז אונדז געבליבן איז צו האַלטן

זיך ווירדיק, צו זיין שטאָלץ און נישט פאַלן ביי זיך אַפּילו ווען עס דראָט אונדז די גרעסטע געפאַר.

חנהלע: די דייטשן וועלן אונדז נישט טאָן קיין שלעכטס. זיי טשעפּען נישט קיין קינדער. די דייטשן וועלן אונדז נישט טשעפּען, אמת, מאַדאַם אַדלער?

אַננאַ: איך ווייס נישט, חנהלע, איך האָף, אַז נישט, אָבער זיכער קען מען נישט זיין.

חנהלע: איר וועט נישט לאָזן אונדז שלעכטס טאָן, מאַדאַם אַדלער.

אַננאַ: איך וועל זיכער נישט לאָזן, אָבער נישט אַלץ איז געווענדט פון מיר, חנהלע. דו געדענקסט חנהן מיט אירע זיבן זין פון „נס חנוכה"?

חנהלע: יאָ, איך געדענק.

אַננאַ: דו געדענקסט ווי זיי האָבן זיך מוטיק געהאַלטן אַפּילו אין אָנבליק פון טויט?

חנהלע: יאָ, איך געדענק, זיי זענען אָבער געווען העלדן.

אַננאַ: יעדער פון אונדז קען זיין אַ העלד אויב ער וויל עס מיטן גאַנצן האַרצן, אויב ער איז גרייט צו שטאַרבן פאַר זיינע איבערצייגונגען.

חנהלע: איז נישט בעסער צו לעבן פאַר די איבערצייגונגען?

אַננאַ: זיכער. אָבער מ'דאַרף אויך קענען שטאַרבן פאַר איבערצייגונגען.

חנהלע: איך בין נאָך אַזוי יונג. איך וויל נאָך לעבן. די וועלט איז אַזוי שיין...

אַננאַ: איך ווייס, חנהלע. לאָמיר האָפן, אַז דו וועסט נאָך לעבן לאַנגע און גליקלעכע יאָרן, אָבער אויב עס וועט דיר אויסקומען צו שטאַרבן, געדענק, זאָלסט שטאַרבן ווי אַ העלד, מיט אַן אויפגעהויבענעם קאָפּ, שטאָלץ. דיין טויט וועט נישט פאַרגעסן ווערן. דאָס יידישע פאָלק, די גאַנצע וועלט וועט עס געדענקען.

חנהלע: מאַדאַם אַדלער, איך האָב מורא, איך האָב מורא פאַרן טויט.

אַננאַ: האָב נישט קיין מורא, מיין קינד, מיר לעבן אין אַ שרעקלעכער צייט. איך האָף און בעט גאָט עס זאָל זיך ענדערן. איך זאָל נישט דאַרפן רעדן וועגן טויט. מיין קינד, מיר לעבן אין אַן ענלעכער צייט ווי די יידן אין דער פאַרשטעלונג „נס חנוכה", ניין, אין אַ פיל ערגערער צייט. זיי האָבן געהאַט געווער, געקעמפט, געהאָפט... אָבער ווער ווייסט, אפשר וועט דאָך געשען אַ נס, אַ נס חנוכה — דער נס וועט אָבער געשען, אויב מיר וועלן זיין העלדן — געדענק עס חנהלע...

חנהלע: יאָ, מאַדאַם אדלער, איך וועל עס געדענקען. איך מוז שוין לויפן צוריק. די וואך קען מיך נאָך פאַרהאַלטן.

אננאַ: גיי חנהלע, קוש אַלע קינדער פון מיר. דערצייל זיי וועגן וואָס מיר האָבן גערעדט. אפשר וועט דער נס חנוכה דאָך געשען און מיר וועלן קענען ווייטער לעבן פריי און רואיק...

(אננאַ קושט חנהלען פיל מאָל. חנהלע לויפט אַרויס. אננאַ זעצט זיך ביים טיש. עס קומט אַריין אַלעקסאַנדער).

אננאַ: אַלעקסאַנדער, ווו ביסטו געווען אַזוי לאַנג? איך האָב שוין איבערגעקלערט. געוואָלט גיין נאָכפרעגן זיך אויף דיר.

אַלעקסאַנדער: איך האָב זיך פאַרהאַלטן ביי אייניקע קראַנקע, דערנאָך זיך אַרומגעזען, אַז עס ווערט שפּעט, בין איך גלייך אַוועק אַהער. די גאַנצע צייט געווען אומרואיק וועגן דיר און וועגן די קינדער. וואָס הערט זיך? קלאַרבערג איז דאָ געווען?

אננאַ: יאָ, ער איז געווען, אָבער מיר האָבן גאָרנישט געקאָנט פועלן ביי אים. ער איז מסכים איבערצולאָזן אייניקע מיידלעך מיטן אויס־רייד, אַז זיי זענען נויטיק אין קיך. אַלע אַנדערע דאַרפן ווערן אַרויסגעגעבן. איך האָב אים געבעטן, אַפּעלירט צו זיין געוויסן. אויך אסתר און פאַנאַבעריע האָבן געפּרוווט אים איבערצוצייגן. עס האָט גאָרנישט געהאָלפן. ער טענהט, אַז ער מוז אויספירן דעם באַפעל פון געסטאַפּאָ. און אפשר קען ער גאָרנישט מאַכן. סוף־כל־סוף זענען מיר אַלע אין זייערע הענט.

אַלעקסאַנדער: שרעקלעך, שרעקלעך, איז טאַקע נישטאָ קיין וועג צו ראַטעווען די מיידלעך?

אננאַ: איך האָב געוואָלט דיר איבערגעבן: דאָ איז געווען אברהמל בערקאָוויטש — געדענקסט אים זיכער, מיין אַמאָליקער תּלמיד. ער געפינט זיך מיט אַ גרופּע פּאַרטיזאַנער אין דעם זשעראָטינער וואַלד. זיי האָבן אייניקע פאַרוווּנדעטע און דאַרפן האָבן דיין הילף. איך האָב אים געזאָגט, אַז איך וועל מיט דיר איבעררעדן. ער וועט דאָ שפּעטער זיין.

אַלעקסאַנדער: פּאַרטיזאַנער? עס איז פאַרבונדן מיט אַ גרויסער געפאַר. אויב מ׳וועט אויסגעפינען, אַז איך האָב זיי געהאָלפן, זענען מיר ביידע פאַרלוירן. די דייטשן וועלן אונדז אומברענגען.

אננאַ (צעשטרייט): יאָ, עס איז פאַרבונדן מיט אַ געפאַר, אָבער קענסטו זיי אָפּזאָגן דיין הילף? אגב טראַכט איך, אַז אפשר איז אַ פּלאַן זאָלסט ביי זיי פאַרבלייבן. דאָס וועט מעגלעך אונדז ראַ־טעווען. איך גלויב נישט, אַז מיר וועלן קענען איבערלעבן אין

שטאָט. די דייטשן פאַרלייגן דאָ אַלץ שטאַרקער די פּעטליע אַרום אונדזערע העלדזער. ווער ווייסט? עס קען נאָך ווערן צו שפּעט. מעגלעך, אַז די בחורים וועלן קענען אַנטלויפן צו די פּאַרטיזאַנער. איך וועל שפּעטער איבעררעדן וועגן דעם מיט אברהמלען.

אַלעקסאַנדער: און וואָס מיט די מיידלעך? וועט זיין מעגלעך אויך זיי ברענגען צו די פּאַרטיזאַנער?

אַננאַ: לײַדער נישט. איך האָב שוין וועגן דעם גערעדט מיט אברהמלען. געמאַכט פאַרשידענע פּלענער ווי אַרויסנעמען זיי פון אינטערנאַט. דער פּלאַן האָט אָבער געפּלאַצט. די דייטשן באַוואַכן דעם אינטער־נאַט. זיי ווילן צוהיטן, אַז זייער באַפעל זאָל אויסגעפירט ווערן.

אַלעקסאַנדער: אַלע וועגן פאַרשפּאַרט. מיר זענען אַרומגעצוימט ווי אין אַ שטייג און וואַרטן אויפן זיכערן טויט. נישטאָ צו וועמען צו גיין. נישטאָ צו וועמען צו שרייען. מיר גייען דאָ אָפּ פון בלוט און די וועלט שווייגט. אפשר ווייסט מען דאָרט נישט וואָס דאָ קומט פאָר? איך שטעל זיך נישט פאָר, אַז די וועלט וואָלט געשוויגן, ווען זי ווייסט וואָס מיר לעבן דאָ איבער.

אַננאַ: יאָ, מיר האָבן געגלויבט אין דער וועלט. געגלויבט, אַז דער מענטש ווערט בעסער. אָפּגעגעבן דערויף אַ לעבן, געבויט שולן, געשאַפן ביבליאָטעקן, געהאַלטן לעקציעס, געאַרבעט אומדערמידלעך צו ברענגען פריינדלעכע באַציאונגען צווישן מענטש און מענטש און איצט — צעפאַלט זיך דאָס אַלץ ווי אַ קאָרטן־שטיבל. אַרום אונדז איז נאָר האַס, מענטשנפרעסעריי, קיין איין פריינטלעך פּנים.

אַלעקסאַנדער: אינגאַנצן פאַרגעסן. איך האָב היינט געטראָפן ד"ר זאַוואַדזקי. ער האָט אויסגעדריקט זיין גרויסן צער צוליב די לײַדן, וואָס יידן שטייען אויס און האָט צוגעזאָגט צו העלפן אויב עס וועט זיין מעגלעך. ער האָט מיר געגעבן אַן אַדרעס פון אַ פּויער אין דאָרף סטאָלפּצי, וועלכער וועט אונדז אויסבאַהאַלטן אין פאַל פון נויט.

אַננאַ: כאָטש איין אָרנטלעכער מענטש צווישן די טויזנטער, וועלכע האָבן זיך געלאָזט מיטרייסן פון דער דייטשער שנאה צו יידן. טאַקע איינער — אַ טראָפּן אין ים, אָבער דער טראָפּן האַלט נאָך אויף די מענטשלעכע ווירדע, דאָס לעצטע פּיצל גלויבן אין דעם מין מענטש, לאָזט נישט פאַלן אין תהום פון פאַרצווייפלונג.

אַלעקסאַנדער: עס איז, אַלזאָ, נישטאָ קיין רעטונג פאַר די מיידלעך. וואָס וועסטו טאָן, אַננאַ?

אַננאַ: איך ווייס נישט. איך האָב נאָך עטלעכע שעה. איך וועל נאָך דורכטראַכטן די לאַגע. ווי איז די שטימונג אין גאַס? ווייסט מען אין שטאָט וואָס עס דראָט די מיידלעך?

אַלעקסאַנדער: עס גייען אַרום קלאַנגען. די שטימונג איז זייער אַ שווערע. די געסטאַפּאָ איז שוין געווען אין אייניקע הייזער, פון וואַנען מ'האָט נאָך נישט געבראַכט קיין גאָלד. זיי האָבן צעשלאָגן און צעממיתט די איינוווינער. עס זענען שוין דאָ פרישע קרבנות. איך מיין, אַז די פאַראָרדענונג וועגן די מיידלעך אין אינטערנאַט איז דאָך אין שייכות מיט דער גאָלד־אַקציע, כדי אָנצוואַרפן אַ פּחד אויף דער שטאָט.

אַננאַ: ווערסט דאַרפן וואָס גיכער אַוועקטראָגן אונדזער צירונג. אפשר וועט עס פאַרמיידן ווייטערדיקע קרבנות. עס ווערט שוין שפּעט.

(עס הערט זיך אַ קלונג אין דער טיר. אַלעקסאַנדער און אַננאַ ווערן אויפגעציטערט).

אַלעקסאַנדער (שטיל): ווער ווייסט? אפשר איז עס די געסטאַפּאָ?

אַננאַ (גייט צו צו דער טיר און פרעגט שטילערהייט): ווער איז עס?

(עס הערט זיך אַ שטימע): דאָס בין איך, אַברהמל.

אַננאַ (באַרואיקט): אָ, דאָס ביסטו, אַברהמל. (לאָזט אים אַריין) מיר האָבן זיך איבערגעשראָקן, געמיינט די געסטאַפּאָ. דו ווייסט, מסתמא, וועגן דער גאָלד־אַקציע?

אַברהמל: צי איך ווייס? עס טוט זיך חושך אין שטאָט. די דייטשן נישטערן אין די הייזער, שלאָגן מכות רצח. זיי האָבן אַרויסגעפירט חיים ברוקאַזשן פון שטוב און אויפגעהאָנגען. מ'זאָגט, אַז מ'האָט געפונען ביי אים אַ סך גאָלד. אוי, אונדזערע ידעלעך, ידעלעך. זיי מיינען, אַז דאָס גאָלד וועט זיי ראַטעווען.

אַננאַ: וואָס הערט זיך אַברהמל? האָסט גערעדט מיט פּתחיהן?

אַברהמל: זיכער גערעדט. איך האָב איבערגעגעבן פּתחיהן און דער חברה אונדזער געשפּרעך. מיר האָבן באַשלאָסן אַריינצונעמען די בחורים און מיידלעך אין אונדזער גרופּע. איר מוזט זיי אָבער וואָרענען וועגן די באַדינגונגען ביי אונדז. זיי וועלן אין וואַלד קיין האָניג נישט לעקן און מיט זייערע לעבנס וועלן זיי אויך נישט זיין זיכער.

אַננאַ: וועגן דעם זאָרג נישט. פאַר דער צייט, וואָס דו ביסט דאָ נישט געווען, איז פאָרגעקומען אַן ענדערונג. דער אינטערנאַט איז באַוואַכט דורך די דייטשן. די מיידלעך קענען נישט אַרויסגיין, דאַקעגן די בחורים אַרבעטן אויפן זשעראַטינער שאָסיי. זיי זענען שוואַך באַוואַכט און איך קלער, אַז זיי קען מען באַפרייען.

אברהמל: איך האָב זיי געזען אַרבעטן. זיי צו באַפרייען איז אַ קינדער־שפּיל. מיר קענען אַוועקלייגן אַפילו אַן אַ שאָס די פּאָר שוואַבעס, וואָס באַוואַכן זיי. און פון דאָרטן צום זשעראַטינער וואַלד איז אַ קאַצן־שפּרונג. וואָס מכוח די מיידלעך?

אננאַ: די דייטשן האָבן פאַראָרדנט אַרויסצוגעבן זיי די מיידלעך. דער־ווייל זענען זיי באַוואַכט. איך ווייס נישט ווי שטאַרק איז די וואַך.

אברהמל: דאָס וועלן מיר זען. עס וועט נישט זיין קיין לייכט שטיקל אַרבעט אויב עס שטייט דאָרט אַ שטאַרקע וואַך. די חברה וועט נישט וועלן ריזיקירן. עס קען קאָסטן צו פיל קרבנות.

אננאַ: אויב איר וועט קענען עפּעס טאָן, מוז עס ווערן געטאָן נישט שפּעטער ווי 6 אָוונט, ווייל 7 אַזייגער וועלן די דייטשן קומען נאָך די מיידלעך.

אברהמל: יאָ, עס איז אַ שווערע מלאכה. ווען קומען די בחורים צוריק פון דער אַרבעט?

אננאַ: 6 אָוונט.

אברהמל: 6 אָוונט איז שוין היינט גאַנץ טונקל, עס וועט אָבער זיין שווער צו אַרבעטן אויף צוויי פראָנטן, דערצו האָבן מיר נאָך עטלעכע שווער פאַרוואונדעטע.

אלעקסאַנדער: וויפל זענען זיי? ווו זענען זיי פאַרוואונדעט?

אברהמל: פינף יאַטן. ביי אייניקע זיצן נאָך די קוילן אין בויך און אין די לונגען. מיר קענען זיי גאָרנישט העלפן. זיי ליגן און קאַר־טשען זיך פון ווייטאָק. איר וועט גיין מיט מיר? בלויז איר קענט זיי העלפן, ד"ר אַדלער.

אלעקסאַנדער: איך וויל זיי זייער העלפן, אָבער דו ווייסט דאָך, אברהמל, מיט וואָס פאַרא געפאַר דאָס איז פאַרבונדן.

אברהמל: איך ווייס. מיר צווינגען אייך נישט, ד"ר אַדלער. מיר לאָזן עס צו אייער געוויסן. אייער פליכט איז צו העלפן קראַנקע.

אלעקסאַנדער: זיכער, אָבער אין די אומשטענדן? דער קלענסטער פאַרדאַכט און די דייטשן וועלן מיך אויסענדיקן. (מאַכט אַ באַוועגונג מיט דער האַנט אַרום דעם האַלדז).

אננאַ: טאָרסט נישט אָפּזאָגן דיין הילף די פאַרוואונדעטע, אלעקסאַנדער. און איך בין אַלץ מער איבערצייגט, אַז דו דאַרפסט איצט פאַר־בלייבן מיט די פּאַרטיזאַנער. אונדזער לעבן דאָ ווערט אַלץ מער אומזיכער. דאָרט וועלן מיר האָבן אַ מעגלעכקייט איבערצולעבן און וועסט קענען העלפן די פּאַרטיזאַנער.

אלעקסאַנדער: און וואָס מיט מיינע קראַנקע אין שטאָט? זיי דאַרפן מיך אויך האָבן.

אַננאַ: דאָ זענען דאָ נאָך דאָקטוירים און זיי דאַרטן האָבן קיינעם נישט.

אַלעקסאַנדער: וואָס מכוח דיר, אַננאַ, וועסט גיין מיט מיר?

אַננאַ: איך וועל קומען צו דיר שפּעטער. דערווייל קען איך נישט לאָזן די קינדער אַליין.

אַלעקסאַנדער: זייער גורל איז שוין געחתמעט, וועסט שוין גאָרנישט קענען ענדערן.

אַננאַ: ווער ווייסט. עס קען זיך נאָך ענדערן אין דער לעצטער מינוט. און אויב, חס וחלילה, די דייטשן וועלן זיי נעמען, מוז איך זיי צוגעבן מוט אויף זייער, אפשר, לעצטן וועג.

אברהמל: אַנטשולדיקט, איך מוז לויפן. וועגן די בחורים האָט נישט קיין מורא. מיר וועלן זיי היינט באַפרייען. גיט זיי איבער, אַז אַרום אַ פערטל צו זעקס וועלן מיר איבערפאַלן די וואַך און דאַן דאַרפן זיי לויפן גלייך אין וואַלד אַריין און פון דאַרטן וועלן מיר זיי שוין פירן. איך וועל איצט פּרוּוון פעסטשטעלן ווי שטאַרק איז די וואַך ביים אינטערנאַט, כאָטש איך צווייפל צי מיר וועלן קענען באַפרייען די מיידלעך. ד"ר אַדלער, איר וועט גיין מיט מיר אין וואַלד שפּעטער?

אַלעקסאַנדער (צעטומלט): גוט, וואָס זאָל נישט זיין, וועל איך גיין געבן הילף די פאַרוואונדעטע.

אברהמל (צופרידן): זייער גוט. זייט מיט אַלע נויטיקע אינסטרומענטן אַרום 4 אַ זייגער ביים עק פון וואַרשעווער גאַס. איך וועל אייך דאָרט אויסבאַהאַלטן. עס וועט ווערן טונקל, וועט מען אייך פירן אין וואַלד אַריין. איך וועל שטיין מיט אייך אין קאָנטאַקט, מאַדאַם אַדלער, זייט געזונט.

אַננאַ: גיי געזונטערהייט, אברהמל. היט זיך פאַר די דייטשן.

אברהמל: האָט נישט קיין מורא, מאַדאַם אַדלער. איך קען אַלע וועגן און שטעגן. די דייטשן וועלן מיך נישט כאַפּן. אַ גוטן אייך. (גייט אַרויס).

אַלעקסאַנדער: עס ווערט שפּעט. איך וועל אָוועקטראָגן דאָס צירונג און זען צו דערלייידיקן עטלעכע דרינגענדע ענינים כדי צו זיין צוריק צו דער צייט.

אַננאַ: גיי, טייערער און זום זיך נישט.

אַלעקסאַנדער: איך וועל זיך באַמיען צו זיין צוריק אַזוי גיך ווי מעגלעך.

(נעמט דאָס קעסטל מיט דער רשימה און פאַרלאָזט דאָס צימער)

(אַננאַ זעצט זיך ביים טיש, טראַכט, גייט איבערן צימער אייניקע

מאָל. גייט צו צו דער שאַנק מיט די מעדיקאַמענטן, עפנט, זוכט, נעמט אַרויס אַ פלעשל. גייט צו צום טיש, שיט אויס פילן פון פלעשל, ציילט. עס הערט זיך אַ שוואַכער קלונג אין טיר. אַננאַ גיט אַ ציטער, באַהאַלט די פילן. גייט צו צו דער טיר און פרעגט שטיל) — ווער איז עס?

(אַ שטימע): דאָס בין איך, אסתר.

אַננאַ: איך האָב זיך דערשראָקן. די נערוון זענען אָנגעשטרענגט. יעדער קלונג אין טיר פאַרגרעסערט די שפּאַנונג. וואָס הערט זיך אין אינטערנאַט?

אסתר: נישט גוט, מאַדאַם אַדלער. דער אינטערנאַט איז שטאַרק באַוואַכט. עס איז מיר קוים געלונגען דורכצוגיין. מ'האָט מיך פאַרהאַלטן. איך האָב זיי געזאָגט, אַז איך גיי צו אייך, האָט מען מיך דורכגעלאָזן. חנהלע איז געקומען פון אייך אַ צעטומלטע. זי האָט דערציילט די קינדער דעם געשפּרעך, וואָס איר האָט געהאַט מיט איר. די מיידלעך זענען צעשראָקן, האָבן אַ שלעכטן פאָרגעפיל. איך ווייס נישט וואָס זיי צו זאָגן. איך קען קוים איינהאַלטן די טרערן.

אַננאַ: עס איז דאָ געווען אברהמל. מיר האָבן באַטראַכט גענוי די לאַגע. די בחורים וועלן זיי היינט באַפרייען. וועסט זאָגן פאַנאַבעריען ער זאָל גיין צו די בחורים און אָנזאָגן זיי, אַז אַרום אַ פערטל צו זעקס וועלן די פּאַרטיזאַנער איבערפאַלן די דייטשע היטער און זיי וועלן דאַרפן גלייך לויפן אין וואַלד. פון דאָרטן וועלן די פּאַרטיזאַנער פירן זיי צו זייער באַהעלטעניש.

אסתר: און וואָס וועגן די מיידלעך?

אַננאַ: ער האָט צוגעזאָגט צו זען ווי שטאַרק איז די וואַך אַרום אינטערנאַט. אויב עס וועט מעגלעך זיין, וועלן די פּאַרטיזאַנער איבערפאַלן די וואַך און באַפרייען די מיידלעך. ער האָט אָבער מורא, אַז עס וועט קאָסטן פיל קרבנות.

אסתר: די וואַך איז אַ שטאַרקע. די דייטשן שטייען מיט גרייטע מאַשין־ביקסן. איך גלויב נישט, אַז די פּאַרטיזאַנער וועלן וואַגן אויף זיי אָנצופאַלן.

אַננאַ: איך האָב עס פאַראויסגעזען. ניין, עס איז נישטאָ קיין רעטונג. עס איז דאָ בלויז איין אויסוועג.

אסתר (מיט טרערן אין די אויגן): איבערצוגעבן די מיידלעך די דייטשן ...

אַננאַ: ניין, נישט דאָס ...

אסתר: וואָס דען? ...

אַננאַ (גייט צו צום טיש): אָט דאָ האָב איך עטלעכע און צוואַנציק פּילן. עס איז זייער אַ שטאַרקער סם. איינגעשלונגען און גלייך קומט דער טויט... אין פאַל ווען די פּאַרטיזאַנער וועלן נישט קאָנען באַפרייען די מיידלעך.

אסתר (דערשראָקן): מאַדאַם אַדלער, טויטן די מיידלעך? ניין, ניין, איך וועל עס נישט טאָן.

אַננאַ: און אַז די דייטשן וועלן זיי שענדן און שפּעטער טויטן, וועט זיין בעסער? זיי וועלן כאָטש פאַרשפּאָרן זיך פּייניקן פאַרן טויט.

אסתר (וויינט): וואָס האָבן מיר דערלעבט! וואָס האָבן מיר דער־לעבט! ווי קען עס גאָט זען און דערלאָזן? טויטן קינדער, אַליין טויטן יידישע קינדער! ניין, ניין, איך וועל אַרויסגיין אין גאַס, מאַכן געוואַלדן, איך וועל זיך וואַרפן אויף די דייטשע ביקסן. זאָלן זיי מיך בעסער דערשיסן.

אַננאַ: אסתר, באַרואיק זיך. געוואַלדן וועלן גאָרנישט העלפן. וועסט דאַרפן זאָגן די מיידלעך דעם גאַנצן אמת און איבערצייגן זיי, אַז בעסער דער טויט ווי אַריינצופאַלן אין דייטשן שאַנד־הויז. איך וויים, אַז עס איז נישט לייכט זיי דאָס אויפצוקלערן, אָבער עס איז נישטאָ קיין אַנדער אויסוועג.

אסתר: ווער האָט אונדז געגעבן דאָס רעכט צו נעמען די לעבנס פון די קינדער? אפשר וועלן זיי בלייבן לעבן, טאַקע געשענדעטע, באַשפּיגענע, פאַרפּייניקטע, אָבער אפשר, אפשר וועלן זיי דאָך בלייבן לעבן.

אַננאַ: איך האָב וועגן דעם געטראַכט, געשלאָגן זיך מיט דער דעה צי מיר טאָרן עס טאָן. ניין. עס איז נישטאָ קיין אַנדער אויסוועג. מיר וועלן זיי לאָזן פרייע הענט, וועסט דאַרפן זיי אָבער גענוי אַלץ אויפקלערן, זאָלן זיי אַליין באַשליסן. די דייטשן וועלן זיי נישט לאָזן לעבן. נאָכן שענדן, וועלן זיי פאַרפּייניקן זיי צום טויט. און אויב אַפילו איינציקע פון זיי וועט געלינגען צו בלייבן לעבן, וואָס וועט שוין זיין ווערט זייער לעבן?

אסתר: מיר זאָלן זיך אַליין אונטערגעבן. די דייטשן זאָלן חוזק מאַכן פון אונדז, אויסשפּאָטן. די יידעלעך האָבן זיך דערשראָקן, זיך אַליין גענומען דאָס לעבן.

אַננאַ: ניין, אַפילו די דייטשן וועלן באַקומען פאַר אונדז דרך ארץ. זיי וועלן זאָגן — זיי האָבן אויסגעקליבן דעם טויט, איידער גע־שענדט צו ווערן. אָבער נישט וועגן די דייטשן גייט עס. אויף אונדז קוקן אַלע פאַרגאַנגענע און צוקונפטיקע דורות. עס קוקן אויף

אונדז די אַלע יידן, וואָס זענען געגאַנגען אויף קידוש השם, אויס־געקליבן פאַרברענט צו ווערן אויף די שייטער־הויפנס איידער צו פאַרראַטן זייער גלויבן. עס קוקן אויף אונדז די יידישע מאַמעס און טעכטער, וועלכע האָבן זיך גענומען דאָס לעבן כדי נישט געשענדט צו ווערן דורך אַלערליי אויסוואורפן בעת די פּאָגראָמען. עס קוקן אויף אונדז די צוקונפטיקע מאַמעס און טעכטער, וועלכע וועלן זוכן אין דער געשיכטע אַן אָנשפּאַר פאַר זייער ווייטערדיקן לעבן. פון אונדזער האַנדלונג איז געווענדט אין וועלכער ריכטונג וועט זיך די יידישע געשיכטע אַ קער טאָן. קענען מיר פאַרראַטן דאָס יידישע פאָלק? נאָך מער! די צוקונפטיקע רעפלעקטאָרן פון דער וועלט וועלן זיין אָנגעשטעלט אויף אונדז...

אסתר: וועלט, וועלט! וואָס רעדט איר וועגן וועלט־געוויסן. ווו איז די וועלט? ווו איז די מענטשהייט? פאַרוואָס שווייגט זי? פאַר־וואָס לאָזט זי אונדז פייניקן?

אננאַ: אמת. די וועלט איז איצט שטום און טויב. אפשר ווייסט זי נישט וואָס דאָ קומט פאָר. אפשר וויל מען נישט זי זאָל וויסן צוליב פּאָליטישע אָדער מיליטערישע סיבות, אָבער וואָס פאַראַ מאָטיוון עס זאָלן נישט זיין, ווערט באַגאַנגען אַ געוואַלדיקער פאַר־ברעכן נישט נאָר לגבי אונדז, נאָר לגבי דער גאַנצער מענטשהייט. איך בין זיכער, אַז מיליאָנען מענטשן וואָלטן רעאַגירט, וואָלטן אויסגעשריגן זייער פּראָטעסט, ווען זיי וויסן וואָס מיר לעבן דאָ איבער. אָבער מיט אונדז דאָ גייט נישט אונטער די וועלט. עס גייט נישט אונטער דאָס יידישע פאָלק. עס וועט ווייטער לעבן. עס וועט זוכן אַ מאָראַלישן אָנשפּאַר פאַר זיין עקזיסטענץ און דער קרבן, וואָס מיר וועלן ברענגען, וועט אַרויסלויכטן ווי איינער פון די סימבאָלן, וואָס וועט אים געבן כוח ווייטער צו לעבן.

אסתר: איך וויל נישט זיין קיין סימבאָל. איך וויל נישט זיין קיין מוסטער. איך וויל לעבן. איך וויל קעמפן. אָך, ווען איך בין אין ארץ ישראל. דאָרט קענען מיר כאָטש לעבן פריי און קעמפן פאַר אונדזער לעבן.

אננאַ: ווען מ'גיט אונדז דאָ אַ מעגלעכקייט צו קעמפן. ווען מיר האָבן כאָטש געווער, וואָלט איך געווען די ערשטע צו קעמפן נישט גע־קוקט אויף מיין עלטער. ליידער איז אונדז געגעבן געוואָרן בלויז די מעגלעכקייט פון פּאַסיוון קאַמף און דעם קאַמף טאָרן מיר נישט אויפגעבן.

אסתר: וויפל, וויפל קרבנות דאַרפן מיר ברענגען? מיר ברענגען כסדר קרבנות, קומען אום מיטן גלויבן, אַז די וועלט וועט ווערן

בעסער, אַז די רשעות וועט פאַרשווונדן. לײדער האָט זיך גאָר־
נישט געביטן.

אַננאַ: איך ווײס נישט צי דאָס וועט זײן דער לעצטער ײדישער קרבן.
עס וועלן זיכער זײן נאָך פיל ײדישע קרבנות. אָבער דער קרבן,
וואָס מיר וועלן ברענגען, וועט זײן פון אַ באַזונדערן כאַראַקטער.

אסתר: איר האָט אַ שטאַרקן גלויבן אין דער וועלט, מאַדאַם אַדלער.
איר זעט אין אונדזער קרבן אַ קידוש־השם־סימבאָל, וואָס וועט
שטאַרקן אונדזער פאָלק, וואָס וועט בעסער מאַכן די וועלט. איך
זע אָבער אין דעם די אכזריות פון אונדזער צײט, די בעסטיאַליש־
קײט פון די דײטשע מערדער. איך זע אין דעם די געוויסנלאָזיקײט
פון דער וועלט, די געמײנקײט פון דער גויאישער באַפעלקערונג אַרום
אונדז, די אויסזיכטלאָזיקײט פון אונדזער לאַגע. מיר וועלן אומ־
קומען און ווער וועט נעמען נקמה פאַר אונדז? ווער וועט באַצאָלן
די דײטשן פאַר די ענויים, וואָס זײ טוען אונדז אָן, פאַר זײערע
מערדערײען, פאַר פײניקן אומשולדיקע קינדער?

אַננאַ: די צײט, אין וועלכער מיר לעבן איז זיכער די פינצטערסטע אין
אונדזער געשיכטע און אין דער געשיכטע פון דער מענטשהײט.
איך גלויב, אַז די דײטשן וועלן סוף־כל־סוף באַזיגט ווערן און באַ־
קומען זײער שטראָף.

אסתר: און וואָס וועט זײן נאָך אונדזער אַוועקגײן. וועט די וועלט
בעסער ווערן? וועט די רשעות פאַרשווינדן? וועלן די מענטשן
לעבן פרײ?

אַננאַ: יאָ, נישט געקוקט אויף דער פינצטערניש אַרום אונדז, זע איך
דעם ליכטיקן שטראַל פון דער צוקונפטיקער, שײנער, בעסערער
וועלט. מעגלעך, אַז עס וועט דויערן צענדליקער יאָרן, מעגלעך הונ־
דערטער יאָרן ביז אָט די צײט וועט קומען. אָבער זי וועט קומען.
אַנדערש וואָלט נישט געהאַט קײן זינען אונדזער לעבן און אונדזער
קרבן.

אסתר: וואָס וועגן אײך, מאַדאַם אַדלער, האָט איר שוין געגעבן די
דײטשן אײער תשובה?

אַננאַ: נײן, איך וועל זײ קײן תשובה נישט געבן.

אסתר: מאַדאַם אַדלער, איר דאַרפט פון דאַנען אַוועקגײן. איר דאַרפט
זיך ראַטעווען. איר דאַרפט איבערלעבן און דערצײלן דער וועלט
וואָס איז געשען מיט די קינדער.

אַננאַ: נײן, אסתר, איך האָב פריער געטראַכט צו גײן מיט אַלעקסאַנדערן
צו די פאַרטיזאַנער, אָבער איך קען נישט אויסקלײבן פאַר מײנע
קינדער דעם טויט און אַלײן זיך ראַטעווען. איך וועל גײן מיט זײ.

אסתר: טויט, טויט, אַרום טויט. מאַדאַם אַדלער, לאָמיר זיך ראַטעווען. לאָמיר אַנטלויפן. פאַרוואָס דאַרפן מיר אַוועקגיין פון דער וועלט? פאַרוואָס דאַרפן מיר זיך נעמען דאָס לעבן מיט די אייגענע הענט? מיט וואָס האָבן מיר זיך פאַרזינדיקט?

אַננאַ: און מיט וואָס האָבן זיך די קינדער פאַרזינדיקט? וואָס זענען זיי שולדיק? עס איז זייער און אונדזער ביטערער גורל. עס איז די פינצטערע צייט, אין וועלכער מיר לעבן. טו ווי דו פאַרשטייסט, אסתר. אויב דו וועסט זיך נישט אומקערן צו די קינדער, וועל איך זיין מיט זיי ביזן סוף.

אסתר (באַרואיקט און מיט איבערצייגונג): ניין, איך קען נישט פאַרלאָזן די קינדער. איך וועל זיין מיט זיי ביז זייערע לעצטע מינוטן. די וואַך וועט אייך, ווארשיינלעך, נישט דורכלאָזן און די קינדער קענען נישט בלייבן אַליין. איר האָט אַרויפגעלייגט אויף מיר אַ שווערע מיסיע, מאַדאַם אַדלער, אָבער זייט רואיק, איך וועל די מיסיע אויספירן ווי שווער זי זאָל נישט זיין.

אַננאַ: עס ווערט שוין שפּעט. דאַרפסט גיין, אסתר. די וואַך קען דיך שפּעטער נישט דורכלאָזן. דאָ האָסטו דאָס פלעשל מיט די פּילן. באַהאַלט עס גוט. מ'קען דיך רעווידירן. דו מוזט עס ברענגען צו די מיידלעך. עס איז מיר שווער צו שיידן זיך מיט דיר, אפשר צום לעצטן מאָל. עס לויפן דורך אין מיין זכרון די לאַנגע יאָרן פון אונדזער פריינדשאַפט, יאָרן פון שווערער אַרבעט און האָפענונג, דאָך גלויב איך, אַפילו איצט, אַז זיי זענען נישט געגאַנגען פאַרלוירן. ערגעץ־ווו וועלן אויפקומען די פאַרזייטע זוימען. קוש יעדעס קינד פון מיר און גיב זיי איבער וועגן וואָס מיר האָבן גערעדט. עס וועט זיי שטאַרקן אין זייערע לעצטע מינוטן. אַ גוטע נאַכט, טייערע אסתר, גיב איבער מיין לעצטן גרוס פאַנאַבעריען. איך האָף, אַז ער וועט זיך ראַטעווען מיט די בחורים. אַ גוטע נאַכט, גאָט זאָל שטאַרקן דיך און די קינדער אין די לעצטע שעהן.

(זיי צעקושן זיך. אסתר באַהאַלט דאָס פלעשל און גייט אַרויס).

(אַננאַ זעצט זיך ביים טיש פאַרטראַכט. עס קומט אַריין אַלעקסאַנדער).

אַלעקסאַנדער: אַננאַ, עפּעס זעט מיר אויס פאַרדעכטיקט אַרום אונדזער הויז, ווי עס וואָלט געווען באַוואַכט. וואָס זאָל עס זיין?

אַננאַ: איך ווייס נישט. מ'האָט דיך פאַרהאַלטן?

אַלעקסאַנדער: ניין, אָבער איך האָב אַ פאַרגעפיל, אַז עפּעס קומט דאָ

פּאָר. אפשר קומען זיי נאָך דעם גאָלד? איך האָב דעם שיין, אַז מיר האָבן אונדזער גאָלד אַריינגעטראָגן.

אננאַ: אַלעקסאַנדער, דאַרפסט וואָס גיכער גיין אויף דעם אָפּגערעדטן פּונקט מיט אברהמלען. עס ווערט שפּעט.

אַלעקסאַנדער: און וואָס וועגן דיר, אננאַ, וועסט גיין מיט מיר?

אננאַ: איך בלייב דערווייל דאָ. איך קען נישט פאַרלאָזן די קינדער. אַלעקסאַנדער, זאָלסט זיך נישט צוריקקערן ביז וואַנען דו וועסט נישט וויסן גענוי, אַז עס איז זיכער צו קומען צוריק. וועסט אַרויסשיקן אברהמלען אויסצוגעפינען. אויב דו וועסט זיך געפינען אין אַ געפאַר, קאָנטאַקטיר ד"ר זאַוואַדזקין, ער וועט דיר העלפן.

אַלעקסאַנדער: איך וויל דיך נישט לאָזן אַליין, אננאַ. איך האָב אַ שלעכטן פאָרגעפיל.

אננאַ: האָב נישט קיין מורא, טייערער. איך וועל זיך דאָ אַן עצה געבן. גיי. עס איז שוין באַלד 4 אַ זייגער. וועסט פאַרשפּעטיקן זיך צו טרעפן מיט אברהמלען.

אַלעקסאַנדער: איך גיי נעמען די נויטיקע מכשירים און מעדיקאַ־מענטן.

אננאַ: איך וועל דיר מיטגעבן אַביסל וואַרעמע וועש אין פאַל עס וועט זיין נויטיק.

(גייען ביידע אַרויס. אַלעקסאַנדער קומט צוריק מיט אַ קליינער וואַליזקע. גייט צו צום שאַנק מיט די מעדיקאַמענטן. נעמט אַרויס אייניקע פלעשלעך און לייגט זיי אַריין אין וואַליזקע).

אַלעקסאַנדער: אננאַ, דאָ איז געווען אַ פלעשל מיט ציאַנקאַלי. איך קען עס נישט געפינען.

אננאַ (קומט אַריין מיט אַ פּעקל וועש): האָסט עס, מן הסתם, אוועק־געלייגט ערגעץ אַנדערש־ווו. צו וואָס דאַרפסטו ציאַנקאַלי?

אַלעקסאַנדער: אין פאַל איך וועל אַריינפאַלן צו די דייטשן. איך וויל אויסמיידן אויספאָרשונגען. טאָמער קען איך נישט אויסהאַלטן די יסורים און זיין געצוווּנגען אַרויסצוגעבן ווו איך בין געווען און וועמען איך האָב געגעבן הילף.

אננאַ: לאָז אָפּ. אַלץ וועט זיין אין אָרדענונג. גיי גיכער, זאָלסט נישט פאַרשפּעטיקן.

אַלעקסאַנדער: דאָ איז דער שיין פאַר דעם צירונג, וואָס איך האָב אוועקגעטראָגן. עס איז מיר זייער שווער צו שיידן זיך מיט דיר, אננאַ. אויב די באַדינגונגען ביי די פּאַרטיזאַנער זענען דערטרעגלעכע, וועל איך שיקן נאָך דיר. זיי געזונט, מיין טייערע, גיב אַכטונג אויף זיך.

אננאַ: זיי געזונט, מיין טייערער, און געדענק וואָס איך האָב דיר אָנגעזאָגט — דו זאָלסט זיך נישט אומקערן ביז וועסט נישט וויסן, אַז אין שטאָט איז אַלץ אין אָרדענונג. זאָלסט זיך אָפּהיטן און זיך אומקערן אַהיים געזונטערהייט.

(צעקושן זיך. אַלעקסאַנדער גייט אַרויס. אננאַ ווישט די טרערן. גייט אַרום נערוועז איבערן צימער. עס הערט זיך אַ קלונג אין טיר. אננאַ ווערט אויפגעציטערט. גייט צו צו דער טיר).

אננאַ: ווער איז עס? דאָס ביסטו יאַן? וואָס האָסטו געוואָלט?

יאַן: איך בין געקומען זאָגן דער גנעדיקער פרוי, אַז מען האָט מיך גערופן אין דער דייטשער זשאַנדאַרמעריע און געזאָגט איך זאָל זיך אַריינציען אין אייער וווינונג.

אננאַ: אַריינציען אין אונדזער וווינונג? וואָס מיינסטו? מיר וווינען נאָך דאָ.

יאַן: נו יאָ, זיכער, גנעדיקע פרוי, אָבער די זשידקעס באַפרייען די דירות און אונדזערע גייען אַריין אין זיי וווינען.

אננאַ: ווילסט מיך ירשענען, הייסט עס, נאָך ביים לעבן?

יאַן: די גנעדיקע פרוי פאַרשטייט מיך נישט. איך האָב גאָרנישט צו דער גנעדיקער פרוי. איך געדענק גוט וואָס די גנעדיקע פרוי האָט פאַר מיר געטאָן בעת אונדזערע זענען געווען ביי דער מאַכט. אָבער די גנעדיקע פרוי וועט שוין דאָ, וואַרשיינלעך, לאַנג נישט פאַרבלייבן. איך זע, אַז דער דאָקטאָר איז נישטאָ. די דייטשן שטייען אַרום הויז. זיי ווען אין גיכן די גנעדיקע פרוי פון דאַנען אַרויספירן. פאַרוואָס זאָל די דירה פאַרנעמען אימיצער אַנדערש? שוין בעסער איך, וואָס האָט אַזוי פיל יאָרן געדינט דעם דאָקטאָר און דער גנעדיקער פרוי.

אננאַ: גיי גלייך אַרויס פון דאַנען, יאַן. דערווייל בין איך דאָ די באַלעבאָסטע. וועסט באַווייזן מיך צו ירשענען ווען איך וועל שוין דאָ נישט זיין. גיי אַרויס פון דאַנען, יאַן. לאָז מיך איצט צו רו.

יאַן: איך גיי, איך גיי. איך האָב בלויז געוואָלט וואָרענען דער גנעדיקער פרוי זי זאָל זיך צוגרייטן. די דייטשן שטייען אַרום. גאָר אין גיכן וועט די גנעדיקע פרוי דאַרפן פאַרלאָזן דאָס הויז. איך ווינטש אַלדאָס גוטס דער גנעדיקער פרוי.

(גייט אַרויס. אננאַ גייט צו צום טישל. קוקט אויף דעם האַנטזייגערל).

אננאַ: אַ פערטל צו פיר. נאָך פופצן מינוט.

(גייט צו צו דער וואַנט. עפנט אַ באַהאַלטענע סירל און נעמט אַרויס אַ טאָג־בוך. זעצט זיך צום טיש, שרייבט אַריין און לייענט אויפן קול):

דאָס איז, וואַרשיינלעך, דאָס לעצטע בלעטל, וואָס איך שרייב אַריין אין דעם טאָג־בוך. היינט האָבן די דייטשן פאַראָרדנט אַרויס־צוגעבן די מיידלעך פון אינטערנאַט פאַרן דייטשן שאַנד־הויז. זיי האָבן געפאָדערט מיין הסכמה. איך האָב זיי די הסכמה נישט גע־געבן, הגם זיי ווען די פאַראָרדענונג סיי ווי אויספירן. מיר האָבן די מיידלעך געגעבן אַ פרייען אויסוואַל — זיך איבערגעבן די דייטשן אָדער זיך נעמען דאָס לעבן. איך האָף, אַז זיי וועלן האָבן דעם כוח אויסצווויילן דאָס צווייטע איידער זיך איבערצוגעבן די דייטשן און אויסשטיין דעם פיין פון שענדונג.

איך האָב נישט דערוואַרט צו דערלעבן אַזאַ שענדלעכע צייט. איך האָב געגלויבט, אַז די וועלט ווערט בעסער און איצט ווילן די דייטשע בעסטיעס שענדן און פאַרפייניקן מיינע אומשולדיקע קינדער... חנהלע, רבקהלע, רחלע... אַלע, אַלע מיינע קינדער... איך האָב אייך געהאָדעוועט, געלערנט, געשיצט, געהאָפט איר וועט אויסוואַקסן, ווערן נוצלעכע מענטשן און איצט... חנהלע, רבקהלע, רחלע... קינדער מיינע... (ברעכט זיך איין, וויינט. באַרואיקט זיך. זעצט פאָר אין אַ מער זיכערן טאָן): זייט מיר מוחל קינדער מיינע. איך האָב נישט געזען קיין אַנדערן אויסוועג. איך האָף, אַז אונדזער קרבן וועט אויפּרודערן די וועלט. די שולדיקע וועלן באַשטראָפט ווערן, די וועלט וועט זיך באַזינען און קיין מענטש וועט נישט געשטעלט ווערן פאַר דעם נסיון, פאַר וועלכן איר און איך זענען געשטעלט געוואָרן. יונגע יידישע מיידלעך און אַלע קינדער פון דער וועלט וועלן קוקן מיט פרייד און האָפענונג אין דער צוקונפט און דאָס, וואָס וועט היינט שפּעטער געשען, וועט בלייבן אַ שענד־לעכער פלעק אויפן געוויסן פון דער וועלט און וועט זיך שוין מער נישט איבערחזרן...

מיינע לעצטע געדאַנקען זענען מיט דיר, טייערער אַלעקסאַנדער. איך האָף, אַז דו וועסט זיך ראַטעווען. איך האָב אַזוי שטאַרק גע־וואָלט גיין מיט דיר, אָבער איך האָב עס נישט געטאָרט טאָן. זיי נישט בייז אויף מיר. איך ווייס ווי גרויס עס וועט זיין דיין ווייטאָג און פיין, ווען דו וועסט מיך נישט געפינען. שטאַרק זיך. דערציייל דער וועלט וואָס איז מיט אונדז געשען. נעם נקמה אין די שולדיקע און העלף בויען אַ בעסערע, שענערע וועלט. איך נעם דיך אַרום

צום לעצטן מאָל, מיין טייערער... אָ, גאָט, און קיין נס איז נישט געשען...

(עס הערן זיך שווערע שטיול־טריט. אַ האַסטיקער קלונג אין דער טיר. אַננאַ ווערט אויפגעציטערט. שווערע קלעפּ הויבן אָן צו דונערן אין טיר און אין וואַנט. עס הערן זיך הויכע, פּרעכע שטימען) — **עפנען. דאָס איז די געסטאַפּאָ. פאַרפלוכטע יודען, דאָנערוועטער. עפנען!**

(אַננאַ פאַרמאַכט דאָס טאָג־בוך. לייגט עס אַריין אין באַהעלטעניש אין וואַנט, פאַרמאַכט דאָס טירל. גייט צו צום טיש, זעצט זיך, נעמט איין אַ פּיל און פאַרטרינקט מיט וואַסער. פאַרוואַרפט דעם קאָפּ אויף הינטן. עטלעכע גסיסה־סעקונדן. זי איז טויט. עס הערן זיך ווייטערדיקע קלעפּ און אויסגעשרייען): — **עפנען. יודע פאַ־רעקע! דאָנערוועטער! עפנען!**

(דאָס ליכט ווערט אַלץ טונקעלער און טונקעלער ביז עס לעשט זיך אויס. אַ פּראָזשעקטאָר באַלייכט דאָס פּנים פון **מאַדאַם אַדלער**. די געשרייען און דאָס קלאַפּעריי ווערט שוואַכער און **שוואַכער**. דער פאָרהאַנג פאַלט אַראָפּ פּאַמעלעך).

— סוף —

MADAM ADLER

Play by: L. FREEDMAN

All rights reserved.

MELBOURNE **1966**

Printed by Autoprint Pty. Ltd., 256-258 High Street, St. Kilda.